PRŮVODCE

PO

Jindř. Hradci

a

OKOLÍ.

Napsal

Lud. Domečka.

PRŮVODCE.

Tisk A. Landfrasa Syna v Jindř. Hradci.

Rejstřík.

Pokyny pro cizince.

Hostince: *Hôtel „Černý orel“ (16 pokojů od 50 kr.—1 zl.), „hôtel Dvořák“ (14 pokojů od 60 kr.—1 zl. 50 kr.), hôtel „Zlatá husa“ (13 pokojů od 60 kr.—1 zl. 50 kr.)*

Z hotelů těchto, nalézajících se vesměs na náměstí, jezdí dostavníky k nádraží.

Hostinec „na Střelnici“ na Novém městě, u „Zlatého anděla“ se zahradou v ulici Štítného, u „Stříbrného anděla“ v ulici svatojanské, u „Tří korun“ na náměstí, Kalluperův v Panské, u „Zlatého Lva“ a Römlerův v Klášterské, a u „Aegyptského krále“ v Jarošovské ulici, u „Červeného vola“ na Novém městě, Assmanův u proboštského kostela.

Vinárny a kavárny. *Mazzettiho vinárna a kavárna ve Svatojanské ulici, kavárna Na střelnici, vinárna Kohoutova ve Školní ulici.*

Cukrárna *V. Albrechta v Panské ul.*

Knihtiskárna a litografie *A. Landfrasa Syna na Balbínově náměstí.*

Knihkupectví *Josefa Holče v Panské ulici a A. Landfrasa Syna na Balbínově náměstí, spolu prodej cestovní literatury na nádraží jindřichohradeckém.*

Pošta *na náměstí. Poštovní vůz jezdí k nádraží. Jindř. Hradec má spojení poštou s Třeboní, Novou Bystřicí, Kamenicí n. L., Kumžakem a Strmilovem.*

Telegrafní stanice. *Klášterská u. č. 77.*

Lékárny. *Fr. Paška u „Anděla strážce“ a V. Smolky u „Panny Marie Pomocné“; obě na náměstí.*

Lázně. *Jielgovy parní lázně na předměstí Nežáreckém v ulici zvané mezi „Novými staveními“, vanové a sprchové v Rybnické ulici a vanové lázně na náměstí č. 174.*

Plovárny *vojenská a Teinitzerova na konci Růžové ulice.*

Loďky *kv projížďce po rybníce lze si najati buď na vojenské plovárně neb u baštáře na Jindřišské silnici.*

Přístup k památnostem Jindř.-Hradeckým.

Archiv *na třetím nádvoří zámeckém v levo. Přihlášky u archiváře p. Frant. Tischera. Archiv přístupen jest dopůldne i odpůldne, ve dnech nedělních a svátečních pouze dopůldne.*

Kostely:

Františkánský kostel *sv. Kateřiny bývá většinu dne otevřen. Kdyby byl uzavřen, lze se přihlásiti u kostelníka v klášteře.*

Proboštský kostel *Na nebevzetí P. Marie jest téměř po celý den otevřen. V případě, že by byl uzavřen, lze se přihlásiti u kostelníka p. Albrechta na Zakostelském náměstí čís. 34.*

Svatojakubský kostel *s hrobkou hrabat Černínů. Klíče nalézají se u pana Kocába, stavitele na Nežárce č. 59.*

Svatojanský kostel. *Přihlášky u kostelníka p. Reisnera v Klášterské ul. č. 119.*

Svatotrojický kostel. *Přihlášky u téhož. Klíčů ke kostelu, nikoli však k Pirchanské kapli, zapůjčí též hrobník.*

Svatováclavský kostel. *Přihlášky u kostelníka p. Albrechta na Zakostelském náměstí č. 34. Klíč od kostela má též hrobník.*

Landfrasova zahrada. *Přístup volný.*

Museum městské *na Zakostelském náměstí v budově měšťanské dívčí školy. Přihlášky u školníka.*

Zámek. *Přihlášky u klíčníka v třetí bráně na levo.*

Dějiny a přehled statistický.

V končinách pomezního hvozdu českého, jež panský rod Vítkovců namnoze neznámým způsobem opanoval, založen byl buď ku konci 12. nebo na počátku 13. století nad řekou Nežárkou hrad, nazvaný Novým Hradcem (Neuhaus, Novadomus). Zakladatelem jeho byl Jindřich, jeden ze synů pána českého Vítka. Synové tito stali se předky mocných rodů panských, lišících se navzájem různobarevnými pětilistými růžemi ve svých znacích. Jindřich z Hradce nosil ve znaku zlatou růži v modrém poli 1) a stal se praotcem větve Vítkovců, pánů z Hradce.

1) Páni z Hradce později znak svůj rozmnožili a sice ku zlaté pětilisté růži přibyly zlaté M s korunou zlatá kotvice a routový věnec se čtyřmi pětilistými zlatými růžičkami P. Jan Cori († 1887,), jenž pilně zanášel se bádáním o dějinách pánů z Hradce, domnívá se, že M s korunou přibráno bylo do jejich znaku na památku choti Oldřicha I. z Hradce, Markéty, jež byla nemanželskou dcerou vévody Meinharta Korutanského; kotvice pak, že připomíná choť Oldřicha II. z Hradce, Mechtildu, pocházející nepochybně z rodu Schaumburků, kteří ve znaku svém kotvici nosili.

Zemřel na Moravě a pochován byl na Velehradě. Po něm jako zakladateli Nového Hradce nazván byl tento později Hradcem Jindřichovým. Kolem hradu povstávalo znenáhla město. Tutéž rozsáhlosť, jakou má dnes, mělo téměř již ke konci 16. století. Vzrůstalť a vzkvétal Hradec Jindřichův za pánů z Hradce, kteří nejen o bezpečnosť měšťanstva se starali, nýbrž i blahobyt a svobody jeho různými privilegiemi štědře podporovali. Mnozí z nich hráli důležitou úlohu v dějinách Českých. Z pamětihodnějších příběhů, jichž Hradec za jejich vlády byl svědkem, připomeneme jen některé. Vnuk Jindřicha z Hradce Oldřich I. upadl v nemilosť krále Přemysla, i odňal mu tento Hradec a vykázal k obývání blízkou vesnici Buk. Oldřich rozhorčen, opustil raději Čechy a teprve po bitvě na poli Moravském r. 1278. vrátiv se, ujal opět panství Hradecké. Za známého z dějin doby husitské Menharta z Hradce, byl Jindř. Hradec Tábory r. 1434. vypálen. R. 1447. sešel se na zámku Hradeckém sněm panstva a rytířstva, který

jednal o vyslání poselství k císaři Bedřichovi, by vydal Ladislava Pohrobka Čechům. O dvacet let později r. 1467. konán tu opět sjezd, na němž rozhodnut měl býti spor panské jednoty Zelenohorské s králem Jiřím Poděbradským. Sjezd skončil s nezdarem Následovala na to téhož ještě roku válka. Syn krále Jiříka, Jindřich kníže Minsterberský a Jan z Rožmberka přitáhli ku Hradci a vzavše předměstí, počali hrad a město obléhati, neboť v Hradci vládl tehdá Jindřich IV. z Hradce, spojenec Zdenka ze Šternberka, hlavního odpůrce králova. Zděnek ze Šternberka pokusil se sice sehnati vojsko královské od Hradce, byl však s nemalými ztrátami odražen. Když kníže Minsterberský musil odtáhnouti k Plzni, smířil se Jan z Rožmberka s Jindřichem z Hradce a přidal se zároveň k nepřátelům královým. Teprve nástupci Jiří z Poděbrad, králi Vladislavovi, pokořil se Jindřich z Hradce, jenž jinak byl pánem znamenitým, a zvláště k umění stavitelskému a malířskému choval nemalou lásku. Na králi Vladislavovi II.

dosáhl Jindřich z Hradce, že r. 1483. 25. září udělil městu nový znak: Písmenu W (Vladislav) postavenou na pětilisté růži, již drží dva lvové, vše zlaté v modrém poli. Jindřich z Hradce vystupoval též horlivě proti podbojím, kteří v Hradci značně se zmohli. Snahy jeho zůstaly marnými, neboť kalich nalézal v Hradci stále více přívrženců. Ačkoliv předposlední pán z Hradce Adam II. byl jim dosti přízniv, ačkoliv dovolil jim i vystavěti vlastní kostel svaté Trojice, přece hlavně přičiněním manželky své Kateřiny z Montfortu uvedl do Hradce úhlavní nepřátely podobojích jesuity, založil jim roku 1595. kollej a udělil právo patronátní ku všem kostelům na svých panstvích. Synem Adamovým, Jáchymem Oldřichem, vymřel 24. ledna 1604. rod pánů z Hradce po meči. 2)

2) Na Hradci Jindřichově vládli tito páni z Hradce: Jindřich I. (1205—1235.), Vítek (1223—1259.), Oldřich I (1260—1289.), Oldřich II. (1267—1300.), Oldřich III. (1316†1348.), Jindřich II. (1345†1363.), Heřman I. (1354—1399.), Jindřich III. (1365†1398.), Oldřich IV., zvaný „Vavákem“ (1404†1421.), Menhart (1418†)1449.), Oldřich V. (1447†1452.), Jindřich IV. (1453† 1507.), Adam I. (1507†1531.), Jáchym (*1526†1565.), Adam II. (*1546†1596.), Jáchym Oldřich (*1567†1604.)

Rozsáhlé statky pánů z Hradce připadly jediné sestře Jáchyma Oldřicha, Lucii Otilii, provdané roku 1602. za Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka. 3) Přiznávaje se zprvu k víře bratrské, dal se hlavně jesuity přemluviti, že stal se katolíkem. Ku své nové víře lnul tak horlivě, že podoboji netěšili se valné přízni jeho; vystupoval z počátku mírně, později však stále příkřeji proti snahám jejich. Svobodu náboženskou Hradeckým podobojím neudělil ani, když vydán byl majestát císaře Rudolfa. Jednáni jesuitů, kteří podobojím kostel sv. Trojice odňali, a tím nemalé jitření mezi nimi vzbudili, schvaloval; ano jesuitů všemožně se ujímal, když podoboji nové a nové stezky do nich sobě vedli. Tak rostla nenávisť Hradeckých lu-

3) Původní znak Slavatovský záležel ze štítu modré barvy, jenž rozdělen byl třemi zlatými břevny na čtyry dílly. K žádosti Viléma Slavaty povolil mu císař Matiáš 9. listopadu 1616., aby k nevymírající památce „rodu pánů z Hradce, někdy v království tomto českém vzáctného a starožitného“ znak jejich ku svému připojil. Rozmnožený znak Slavatův sestává z rozpůleného štítu: v pravé polovici umístěn jest původní znak Slavatovský, nad ním otevřený helm s královskou korunou a nad ní pštrosí péra; v levé polovici znak pánů z Hradce, nad nímž spatřujc se rovněž otevřený helm s královskou korunou, nad ní pak uprostřed routový věnec a po obou stranách orlí křídla

teránů nejen proti jesuitům, nýbrž i proti vrchnosti. I vzbouřili se konečně, dostavše z Prahy zprávu, že pán jejich Vilém Slavata shozen byl 23. května 1618. s okna hradu královského a v moci stavů podobojí se nalézá. Jesuity ihned vyhnali, město obsadili a přijali k obraně jeho posádku stavovskou. Proti vzbouřenému Hradci přitáhl s císařským vojskem dvakráte hrabě z Dampieru a hrabě Bukvoj. Oba však proti Hradci dobře hájenému ničeho nepořídili. Po bitvě bělohorské zrazen byl Hradec Jindřichův velitelem posádky stavovské Kristianem Hübnerem rytmistru Pechlarovi z Meminku, kterého Don Baltazar de Marradas s oddílem vojska byl vyslal, aby Hradecké k poddaní přiměl. Jesuité jsou opět do Hradce uvedeni, podobojí nuceni, aby přestupovali k víře katolické, hlavním účastníkům ve vzpouře proti vrchnosti domy skonfiskovány, oni do vězení na Žirovnici a Novou Bystřici odvezeni a privilegia městu odňata. Teprve na velké prosby a připovědi, že všickni Hradečtí u víře katolické se

sjednotili, byli uvězněni opět propuštěni a privilegia r. 1626. městu opět vrácena. Válka třicetiletá zatím pokračovala, přišli Švédové do Čech a jako snad ani jedno město české, nebyl i Hradec Jindřichův jimi ušetřen. Švédové několikráte do města přitáhli, delší dobu tu leželi a obyčejně velké vypalné vymáhali. Následkem toho blahobyt města byl takořka zničen. Poslední paní z Hradce Lucie Otilie zesnula 2. ledna r. 1633. a po svém přání byla ve Starém Oetingu v Bavořích pohřbena. Choť její Vilém Slavata, r. 1630. do stavu hraběcího císařem Ferdinandem II. povýšený, zemřel 19. ledna 1652. Za potomků jeho Hradec Jindřichův opět se zotavoval. Dlouho však rod Slavatů z Chlumu a Košumberka na Hradci Jindřichově nepanoval. Vymřel 26. ledna 1691. Františkem Leopoldem Vilémem hrab. Slavatou, který byv kanovníkem Pasovským, obdržel dispensi, oženil se, leč žádných potomků nezůtavil. 4) A poněvadž mladši bratr

4) Ze Slavatů byli pány na Hradci; Vilém (*1257†1652), Adam Pavel (†1657), Ferdinand Vilém (†1673.;, Jan Jiří Jáchym (†1689.), František Leopold Vilém (†1691)

jeho Jan Karel Jáchym z řádu Karmelitánského nikterak vystoupiti a manželský sňatek uzavříti nechtěl, rozděleno bylo svěřenství Slavatovské mezi pět dědiček.

Panství Jindřicho-Hradecké dostalo se Marii Josefě, dceři Jana Jiří Jáchyma hrab. Slavaty, která r. 1687. oddána byla s Heřmanem Jakubem hr. Černínem z Chudenic. 5) Tím přešlo panství Jindřicho-Hradecké na rod hrabat Černínů, k jejichž fideikomissu dodnes náleží. 6) Vládli tudíž na Hradci jen tři čeští rodové šlechti-

5) Na starém znaku Černínském vidíme toliko modrý štít rozdělený třemi stříbrnými příčnými břevny. Rozmnožení jeho udělil r. 1623. 15. března císař Ferdinand II. Heřmanu hrab. Černínovi, zakladateli fideikomisu Černínského. Znak Černínský sestává odtud z rozpolténého štítu, jehož pravá polovice jest rubínová, kdežto levou polovici modrou rozdělují 3 příčná stříbrná břevna. Na dolním břevnu jest naznačeno písmeno R, na prostředním M a na hořeuním F; upomínka to na císaře Rudolfa II., Matyáše a Ferdinanda II., v jejichž službách Heřman Černín byl. Uprostřed štítu nalézá se císařskou korunou ozdobený malý rubínový štítek a v něm příčné stříbrné břevno. Klenot tvoří helmice s dvěma orlími křídly, mezi nimiž rámě drží saracenskou šavli a olivovou ratolest. Tato šavle a ratolest byly Heřmanu Černínovi do znaku uděleny na památku, že roku 1615., jako vyslanec císařský u porty, zjednal křestanstvu 20tiletý mír.

6) Z hrabat Černínů byli držiteli Hradce: Heřman Jakub (*1659†1710.), František Josef (*1696†1733.), Prokop Vojtěch (*1726†1772.), Jan Rudolf (*1756†1845.), Eugen Karel (*1796†1868.), Jaromír (*1818)

čti a nikdy nebyl prodán, nýbrž toliko děděn. Za hrabat Černínů poctěn byl Hradec Jindřichův četnými vzácnými návštěvami, zvláště od členů rodin panovnických. V dobách válečných, zvláště ve válce o rakouské dědictví, kdy svedeny tu tři bitvy mezi vojáky bavorskými a rakouskými, a ve válkách Napoleonských Hradec Jindřichův nemálo zakoušel. Avšak více než od vojsk nepřátelských utrpěl Hradec Jindřichův dvěma velkými požáry. R. 1773. 13. června zničeny byly plameny nejnádhernější stavby, síně a komnaty zámku Jindřicho-Hradeckého a r. 1801. totéž děsné neštěstí stihlo město. Vyhořelo téměř celé.

Jako po každé pohromě, povznesl se Hradec Jindřichův opět. Město vynikalo zámožností, ježto obchodu a průmyslu vždy se tu dobře dařívalo. K tomu nad jiné přispívala hlavní silnice, po které Hradcem Jindřichovým jezdilo se z Prahy do Vídně, leč i s jinými důležitými, obchodními městy, jako s Lincem a Brnem měl Hradec příhodné silniční spojení. Co však tratím železničním

silnice musily ustupovati, Hradec Jindřichův očividně klesal. Různé předsudky zavinily, že státní dráha Františka Josefa se mu vyhnula, až teprve r. 1887. po mnohém namáhání a mnohých obětech otevřeno u Hradce Jindřichova nádraží česko-moravské transversálky. Od té doby stal se oblíbeným městem výletním, neboť již výstavnosť, úhlednosť a čistota města působí milým dojmem na každého, mimo to honosí se Hradec Jindřichův čctnými památkami uměleckými a historickými a leží uprostřed půvabné, většinou lesnaté a pahrbkovité krajiny. —

Jindřichův Hradec má 8703 obyvatele, z nichž 7725 užívá obcovací řeči české, 976 německé a 2 jiné, 8396 katolíků, 6 protestantů, 301 žida; domů 662. Školy jsou tu: c. k. vyšší gymnasium, obecná pětitřídní škola chlapecká a dívčí, trojtřídní škola občanská rovněž chlapecká i dívčí, pokračovací průmyslová a zimní hospodářská škola. Z úřadů připomínáme c. k. okresní hejtmanství, okresní soud, notářský a berní

úřad, okresní zastupitelstvo a finanční komisařství; z peněžních ústavů: spořitelnu, záložnu a hospodářskou záložnu. V tiskárně A. Landfrasa Syna vydává se týdenník „Ohlas od Nežárky". Spolků čítá Hradec Jindřichův ku třiceti; uvedeny buďtež toliko: zpěváčti spolkové „Černín" a „Slávy Dcera", Sokol, ochotnický spolek „Jablonský", Měšťanská Beseda, Beseda, učitelský spolek „Budeč", Literární jednota, Cercle français, jenž jest odborem Pražské „Alliance française", sbor ostrostřelecký a hasičský, spolek paní „Sv. Ludmily", spolek okrašlovací „Vesna", spolek politický, losovní „Kotva", bruslařský, živnostníků, tovaryšův a vysloužilců. Ze živnosti vzkvétalo v Jindř. Hradci hlavně řemeslo soukenické, které však v poslední době téměř úplně zaniklo.

Procházka městem a zámkem.

Vycházejíce z náměstí jako z přirozeného střediska města, prohlédneme si nejprve město se zámkem, pak předměstí Novoměstské, Nežarecké a Rybnické.

Prostranné **náměstí** Jindř.-Hradecké mívalo v minulých stoletích poněkud jiný ráz, nežli nyní. Kolem procházelo se loubím. Se zastavováním jeho proti všemu úsilí městské rady počalo se již na počátku 17. stol., až časem zmizelo úplně. Štíty domů přestaveny byly namnoze po velkém požáru roku 1801. Některé vynikají nad střechy a uzavřeny jsou vodorovnou římsou, dodávajíce tak náměstí Jindřicho-Hradeckému jaksi rázu poloitalského. Vysoká socha sv. Trojice vystavena byla nákladem Jindřicho-Hradeckého poštmistra, Ondřeje Bayera r. 1794. Nápisy na soše, dílem verše, dílem prosaické řádky jsou nábožného obsahu, pouze

jediný nápis připomíná původce sochy, slovy: „Colossum erigifecerat pius Andreas Bayer"7) Socha sv. Trojice byla nepochybně zhotovena Dačickým sochařem Matoušem Strahovským dle vzoru podobné sochy, jež zdobí náměsti Olomoucké. Jednotlivé sochy byly nahoru vytaženy magistrátem, studujícími, měšťany a jejich syny. Na náměstí Jindřicho-Hradeckém stávaly tři kašny, r. 1828. byly odstraněny a místo nich zřízena kašna kolem sochy. I byly kameny původně kolem ní rozestavené a řetězy mezi nimi rozpjaté odtud dány před sady na Nové Město. Na dvou stožárech 13 metrů vysokých visí Křižíkovy obloukové lampy elektrické. Intensita každé o sobě rovná se 1500 svíčkovým plamenům.

Domy na náměstí patřily hlavně obci, menším šlechticům, kteří byli úředníky při dvoře pánů Hradeckých, a zámožným měšťanům, jmenovitě kupcům. Nejdůležitější budova na náměstí byla stará radnice. Na vížce její ukazoval 24 hodiny orloj, zho-

7) Sochu postaviti dal zbožný Ondřej Bayer.

tovený mistrem Hanušem, týmž, který sestrojil památný orloj na radnici Staroměstské v Praze. Radnice Jindřicho-Hradecká zastižena byla třikráte požárem: r. 1607., 1773. a 1801. Po posledním požáru byl orloj přeměněn na 12 hodin a dán na Novoměstskou bránu. V průjezdu bývaly chlebnice a před radnicí, v místech kde vystaven byl dům č. 89., stával kamenný pranýř. Pod radnicí nalézalo se vězení s mučírnou. Ve zdech staré radnice Jindřicho-Hradecké odehrál se nejeden významný výjev z dějin města. Vzpomínáme jen, že tu čteny byly r. 1621. ortele hlavním účastníkům vzpoury proti vrchnosti a že tehdáž za trest městu odňatá privilegia r. 1628. mladá hrabata Adam Pavel a Jáchym Oldřich Slavatové sem opět přinesli. R. 1848. byla stará radnice obcí propůjčena okresnímu hejtmanství.

Vedle radnice jest dům č. 86. a 87., který po bitvě Bělohorské byl skonfiskován zámožnému měšťanu Jáchymu Čechovi z Kozmačova. Nad obojími dveřmi zasazeny jsou pěkné renaissanční mříže. O dva domy

níže stojí dům č. 87., kde ještě do nedávna říkalo se u „Červené věže“. Překlad to německého jména Rottenburk, neboť dům onen patřil Jiříku Millerovi z Rottenburku, hejtmanu zámeckému. Na průčelí zachoval se dosud r. 1701. vymalovaný znak jeho, jejž na kotvě drží letící anděl. S domem u „Červené věže“ sousedí budova obecních škol dívčích s vížkou. Před požárem r. 1801. byly tu staré školy, po požáru upraveny z místností jejich masné krámy, načež obec vystavěla jedno poschodí pro šestitřídné gymnasium, které v budově této bylo od r. 1807. do r. 1862. Na památku básníka Boleslava Jablonského, který od r. 1826—1832. na gymnasii Jindřicho-Hradeckém, tehdáž německém studoval, zasazena byla v průčelí akademickým spolkem „Štítným“ r. 1882. mramorová deska. Na desce vyryty jsou verše, vyňaté z básně Jablonského na Hradec Jindřichův:

„Zde jsem učen řeči cizí,
naučil se kochat svoji“.

Když roku 1862. bylo gymnasium přeloženo do semináře, přikázány byly dřívější místnosti jeho obecné dívčí škole. Roh panské ulice a náměstí tvoří nová radnice, kde říká se na mnoze dosud „Na váze“. Nalézalať se v obecním tomto domě kdysi městská váha. Obecní úřady jsou tu od r. 1848., spořitelna od r. 1864. Nejzajímavějším domem na náměstí jest blíže nové radnice stojící dům č. 138. a 139., jenž dle pověsti byl prý prvním domem Hradeckým. Z vysoké kaple zachovalo se dosud klenutí, v krámě a nad vchodem spatřují se malé pozdně gotické klenby, v prvém poschodí renaissanční arkáda a na schodech renaissanční mříž, zevně býval celý dům pomalován různými postavami a zeď na půdě pokrývají zbytky starých sgraffit. Zcela zachoval se jediný výjev biblický s nápisem: „Judicum I. Ca.“, představuje tudíž krále Adonybezeka, jemuž bratří Judas a Simeon, zajavše ho, usekávají svršky prstův a rukou. Nynější půda bývala asi někdy třetím poschodím. Děsný požár, jenž r. 1801. z celého

města jen několik domův ušetřil, vznikl v domě č. 159. na protější straně náměstí. Na dvoře tohoto domu povšimnutí zasluhuje krásná renaissanční klec (z r. 1574.) a mříž. Z ostatních domů na náměstí všimneme si ještě domu č. 162. pro závěrečný kámen nad vchodem, v němž vytesáno jest srdce se vztýčeným křížem, po levé straně pak dismeno M, po pravé H. Dům ten patřil totiž Melicharu Hoffmannovi z Liboče, jednomu z největších boháčů Jindřicho-Hradeckých, který r. 1615. zemřel. 8)

Když Hradec Jindřichův odepřel poslušnosť své vrchnosti, byla r. 1619. na náměstí vztýčena šibenice, již podoboji nazývali „Krchovem katolickým". Postaviti ji musil sám primas Schönhansl a první měl na ni pověšen býti nevlastní syn jeho, katolík Jan Drachovský, zrádce to Hradeckých. Jen na velké přímluvy dána mu milosť.

---

8) Melichar Hoffmann zanechal synu svému tak značné jmění, že tento žádal Viléma hrab. Slavaty, aby mu zakoupil nějaký statek v království českém Dříve než ke koupi došlo, Hoffmann jinak se rozmyslil, odcestoval do Jerusalema, kde jsa podobojí, přestoupil ku katolické víře a v Kahýře zemřel.

Zrádné skutky Drachovského téměř vždy odhalil horlivý luterán, Burian Bramhauský Celerin z Roštýna, jeden z hlavních organisatorů Hradeckého vzbouření. Bramhauský a Drachovský stali se nesmiřitelnými soky a staré zášti v tomto ani po letech neutuchlo. R. 1625. přepadnuv se synem svým Bramhauského, právě když šel po náměstí směrem ku Školní ulici, zavraždil ho. 8) Po bitvě Bělohorské opět postavena byla na náměstí šibenice. Pověšeni byli na ni dva sedláci z vesnice Polikna, kteří súčastnili se vzpoury proti vrchnosti. V novější i starší době konány byly na náměstí Hradeckém též různé slavnosti.

Z náměstí vede k rybníku **ulice Havlíčkova**, nazvaná tak na památku Karla Havlíčka, který tudy r. 1851. v průvodu komisara Dedery vezen byl z Německého

8) Vrahové utekli se nejprve do kláštera Františkánského, tehdáž asylu, když pak otčím Drachovského Schonhansl za ně se zaručil, do jeho domu, odkud převedeni byli do vězení na Pražskou bránu. Na přímluvu však mnohých a vznešených osob byl Drachovský i se synem svým opět na svobodu propuštěn.

Brodu do Brüxenu. 9) Na konci jejím stávala **Rybnická či Vídeňská brána**, která r. 1825. byla stržena. Ku bráně té pojí se několik historických vzpomínek. R. 1618. 27. srpna přitáhl Jindřich hrabě z Dampieru ku Hradci Jindřichovu právě, když velká bouře zuřila, roztrhl petardou nepochybně Vídeňskou bránu, kterou vojsko jeho valilo se do města. Náhodou stálo na náměstí několik děl, obrácených proti ulici, kudy vojáci Dampierovští se hrnuli. Někteří zmužilejši lidi, přiskočivše k dělům, vypálili proti nim a udělali v nich tak „prostrannou ulici“, že ostatní polekáni, obrátili se a z brány rychle prchali, aby je „podobné krupobití olověné nezachvátilo“. R. 1741. Bavoři obsadivše Hradec Jindřichův, brány jeho zavřeli. Proti nim přitáhl generál Nadasdy s 300 Horváty a 3 pluky

---

9) Komisař Frant. Dedera, rodák Jindřicho-Hradecký, chtěl s Havlíčkem rodištěm svým nepozorovaně projeti. Avšak na tak zvané „Kobylí hůře“ na Jarošovské silnici zlámala se jim v kočáře péra. Proti své vůli musil tudíž Dedera s Havlíčkem v hostinči u „Zlaté Husy“ přenocovati. Nikdo by nebyl tušil, koho Hradec Jindřichův hostí, kdyby starý otec Dederův, zámečník. navštíviv svého syna, nebyl Karla Havlíčka poznal dle rytiny doma chované.

husarů a podnikl útok na Rybnickou bránu. Jakkoli Bavoři z měšťanských domů zle do Horvatů stříleli, přece tito za ohlašujícího křiku bránu vyrazili a nepřátely do zámku zatlačili. Ve Švédských válkách zmocnil se lstí Rybnické brány císařský poručík Lindek a pokládaje zámeckého poručíka, který jej byl pustil, za spolčeného se Švédy, pronásledoval ho s několika jezdci až do města a dal po něm střílеti. Znamenav však, že jest sláb, opět z brány odejel.

K Novému městu vede z náměstí Panská ulice která uzavřena bývala Pražskou čili Novoměstskou branou. Brána tato měla šest oblouků a obrannou věž. Ve všech branách byla jízba pro strážníky bran t. zv. podbranné, v Novoměstské bráně mimo to i vězení „Kejzlička“ určené pro ty, kdož dopustili se nějakého přečinu policejního.

Svatojanskou ulicí přichází se z náměstí ke **kostelu sv. Jana Křtitele**. který stával při městských hradbách. Mezi

ním a protějším domem (č. 150.), bývala městská fortna. Do kostela vejdeme hlavním, goticky pěkně sklenutým vchodem, na jehož dvéřích čte se letopočet 1673. Nynější zubožený stav této krásné a vzácné gotické památky dojímá trapně. Kostel Svatojanský a při něm klášter minoritský vystaveny byly Oldřichem III. z Hradce někdy po r. 1340. Oldřicha přiměl ku stavbě té nepochybně minorita a inkvisitor Petr z Načeradce, jenž spolu z Havlem z Jindř. Hradce vysláni byli r. 1335. papežem Benediktem XII. proti kacířům t. zv. „Jamníkům“, kteří šířili se na panství Jindřicho-Hradeckém a Slavonickém. Jamníci potlačeni jsou však teprve r. 1340. válečným tažením, k němuž pán Oldřich z Hradce byl si svolení vymohl na papeži v Avignoně.

Kostel Svatojanský byl původně třílodním. Levá loď zazděna byla v druhé polovici 14. století. Nejstarší a velmi zajímavou v ohledu architektonickém jest pravá loď. Klenba v této i hlavní lodi jsou však mnohem mladší, nežli stavba kostela. Roku

1434. vypálen byl totiž Hradec Jindřichův Tábory a při tom nemalou škodu vzal nepochybně také kostel Svatojanský, kterého dle pověsti chasa soukenická statečně hájila. Nejvíce požárem poškozena byla asi klenba. Šternberská hvězda na jednom svorníku v prostranní lodi určuje zároveň dobu, kdy klenutí její bylo znova vystaveno, totiž za Jindřicha IV. z Hradce, jehož chotí byla Eliška ze Šternberka, zesnulá před r. 1484., a jenž klášteru minoritů byl vůbec nakloněn. Minorité setrvali v Jindř. Hradci až do r. 1564., kdy odškodněni byvše pánem Jáchymem z Hradce, odstěhovali se do Jihlavy. Jáchym z Hradce přeložil na to do bývalého kláštera chudobinec čili špitál z předměstí Rybnického, rozmnoživ počet špitálníků na 20 mužských a 20 ženských a tolikéž dosavádní nadání. V předsíni chudobince zasazen jest ve zdi dovedně z terracotty zhotovený znak Jáchyma z Hradce a choti jeho, Anny z Rožmberka. Po obou stranách znaků čtou se slova zakladatele chudobince: „Co pro Bůh dám, to napřed mám, co po

mně zůstane, Bůh ví, komu se dostane". Oděv špitálníků zhotoven jest ze sukna modrého, výložky ze žlutého; barev to pánů z Hradce.

V kostele Svatojanském konány bývaly služby Boží pro Němce, i slul proto „Kostelem německým". Pobožnosti německé konaly se tu i když Adam II. z Hradce udělil jesuitům právo patronátní ku všem kostelům Jindřicho-Hradeckým. Velký požár r. 1607. zpustošil špitál a kostel Svatojanský. Když vzbouřili se Hradečtí podobojí proti své vrchnosti a město opanovali, osvojili si též všecky kostely, jediné kostel Svatojanský ponechali katolíkům. R. 1801. vznikl opět děsný požár, jenž na malé vyjimky celé město strávil. Na kostele Svatojanském shořela však toliko vížka, i konány v něm byly dlouho veskeré služby boží místo v kostele proboštském, který zcela byl vyhořel.

Na pilířích oddělujících hlavní loď od postranní a na stěně, kterou zazděny byly oblouky levé lodi, objeveny byly r. 1881.

fresky různé hodnoty i stáří. Do konce 15. stol. byly však všecky již hotovy. Freska na oné stěně představuje dominikána, an horlivě lidem káže, patrně inkvisitora Havla z Jindř. Hradce, ve freskách na pilířích poznáváme: Madonu, pod níž klečí nějaká šlechtická rodina, Ježíše v zahradě Getsemanské, patrony země české sv. Vojtěcha a po jeho stranách sv. Prokopa a Ivana a sv. Annu, držící na rukou Ježíška a sv. Jana. Oltáře nikterak se neshodují se slohem kostela. Postranní oltáře sv. Ignáce a sv. Františka Xav. byly sem přeneseny z kostela jesuitského. 10) Obraz sv. Jana Křtitele na hlavním oltáři jest zdařilá kopie obrazu Quida Reniho. Vkusně pracované renaissanční stolice v lodích pocházejí z r. 1610. Z četných náhrobních kamenů zajímají dva ve zdi zasazené, jeden věnován jest Oldřichu Španovskému (†1623.), druhý polychromovaný Adamu Španovskému, (†1615.)

---

10) Cltář sv. Ignáce věnoval jesuitům hr. Vilém Slavatata a oltář sv. Františka syn jeho František Vít.

rytířům z Lisova. Nad kruchtou poutá okokrásné, vysoké gotické okno.

Ku kostelu Svatojanskému přistaveny byly kaple sv. Mikuláše, kaple soukenická a křížová chodba.

Kaple sv. Mikuláše vystavena byla na počátku druhé polovice 14. stol., neboť r. 1369. jmenuje se novou, a má nemalou cenu uměleckou. Uprostřed stojí kulatý sloup, z něhož vybíhá síť žeber a pasů. Kapli uzavírá samostatné osmihranem zakončené presbyterium. Na zdi upevněný, mistrně z červeného mramoru provedený náhrobní kámen Magdaleny hraběnky z Gleichenu, třetí choti Jindřicha IV. z Hradce, jež zesnula r. 1492., náleží k nejpozoruhodnějším památkám sochařským z doby pozdní gotiky. 11) Z ostatních četných kamenů náhrobních připomíná několik vladyky Lhotské ze Zásmuk. Na stěně po pravé straně visí oltářní obraz na dřevě malovaný s německými nápisy.

---

11) Latinský nápis kolem náhrobního kamene zní: Anno Domini MCCCCXCII. feria IIII. die Sct Sigmundi obiit magnifica domina Magdalena comitessa de Gleichen magnifici domini d. Henrici de Novadomo, supremi camerarii regni Bohemiae cothoralis.

Kaple soukenická byla podobná kapli sv. Mikuláše. Vystavena byla asi kolem r. 1380. Dvéře do ní vedly ze sakristie. Cech soukenický měl tu svůj oltář, při němž konány pro něj zvláštní služby boží až do ohně r. 1801. Když presbyterium hrozilo sesutím, bylo r. 1814. vybouráno a podobně i stará klenba v lodi pro povážlivé trhliny nahražena byla novým, ovšem neuměleckým klenutím.

Křížová chodba v minoritském klášteře Jindřicho-Hradeckém zařízena byla dle vzoru křížové chodby v augustinianském klášteře Třeboňském. Bylať r. 1369. o stavbu její učiněna smlouva s bratry Mikulášem a Ondřejem, kameníky. Některé svorníky a konsoly žeber ozdobeny jsou rozmanitými hlavami. V dláždění nalézá se starý náhrobní kámen s vyrytými vahami, několik jiných kamenů náhrobních zazděno jest ve zdi. Sochu Madony v křížové chodbě dala ozdobiti Isabela Marie z Westerloo, vdova po Frant. Antonínovi hr. Černínovi; vůle její však, aby pro sochu tu vystavena byla

zvláštní kaple a pro ni samotnou zřízena tu hrobka, nebyla vyplněna. 12)

Kostel Svatojanský má dvě vížky, jednu zcela zděnou, druhou dřevěnou. Do této dán byl r. 1802. t. zv. stříbrný čili Turecký zvon ze zděné vížky proboštského kostela, kde při ohni předcházejícího roku hřídel jeho shořel, on sám spadl, leč valně se neporouchal. Stříbrným zván byl hlavně pro svůj zvuk; Tureckým pak, poněvadž z nařízení Pražského arciciskupa Olbrama r. 1399. bylo jím vždy v pátek o třetí hodině zvoněno, aby křesťané modlili se za odvrácení nebezpečí, hrozícího jim tehda od Turků. Ulit byl r. 1498. Ondřejem Ptáčkem na Horách Kutných. 13)

Proti kostelu sv. Jana v ulici Štítného 14) vystavena byla r. 1886. budova pro

---

12) Pochována byla v hrobce proboštského kostela.

13) Na zvoně jest tento latinský nápis: Hec campana fusa est ad honorem omnipotentis dei et beate memorie virginis ac beati iohannis baptiste anno domini MCCCCLXXXXVIII. per magistrum dictum ptaczek in montibus cuthnis Veni rex glorie et fac nobis pacem in terra.

14) Dřívější Velká Svatojanská ulice nazvána byla r. 1887. ulicí Štítného. Dle domněnky Josefa Jirečka nabyl Toma ze Štítného, na tvrzi v nedaleké vesnice Štítném rodilý, prvního vzdělání svého v Jindřicho-Hradeckém klášteře minoritském.

chlapeckou školu obecnou a měšťanskou. Z domů v ulici této upozorňujeme na gotický dům č. 119. Opustivše ulici Štítného, vejdeme do bezejmenné ulice na druhé straně ulice Panské, odkud téměř týmž směrem dále jdouce, dostaneme se na Zakostelské náměstí, nazývané též „Kozím pláckem“.

Ulicí „Na Hradbách“ přichází se ze Zakostelského náměstí k nemocnici, která na místo zbořené a sruby opatřené bašty byla vystavena. V baště této bývala birdovna čili šatlava pro dlužníky a zločince. Na blízku stával v 16. století připomínaný pannenský klášter; není tudíž bezdůvodná domněnka, že snad ženské k vazbě odsouzené, jeptiškám z kláštera v opatrování se dostávaly. Od birdovny táhly se městské hradby až k Nežárecké bráně. Asi uprostřed přiléhala k nim čtverhranná bašta (nyní dům č. 123.), v níž uvězněni bývali blázni a pekaři, dělali-li malé pečivo.

Na Zakostelském náměstí zdvihá se

dvoupatrová budova, kterou probošt Jan Khun počal r. 1736. stavěti pro školy. Jesuité činili stavbě různé překážky, ukazujíce hlavně k tomu, že zdi její kolleji značně světla odejmou. Přes to byla započatá stavba dokonána a vyučováno tu od r. 1750. do r. 1765. Poněvadž vyučování dálo se jazykem německým, nazývána budova ona dlouho „Školou německou". Ve válce sedmileté přeměněna byla ve vojenskou nemocnici. R. 1832. vznikl na půdě její oheň, zničil krov a mimo to 16 domů. R. 1865. věnován byl dům tento opět školním účelům. Umístěna v něm byla toho roku chlapecká škola průmyslová, která roku 1875. proměnila se ve školu občanskou. R. 1886 přeložena sem občanská škola dívčí. V klenutém přízemí upravena jest prostranná místnosť pro **městské museum**, které r. 1888. bylo uspořádáno. Do musea dán též městský archiv, skládající se z četných listin, knih městských a pozemkových. Nejstarší listina pochází z r. 1372., nejstarší městská kniha z r. 1487.

a pozemková kniha z r. 1485. Na zdi visí několik obrazů, z nichž zvláště pozoruhodny jsou některé podobizny pánův a paní z Hradce, a velký obraz kardinála Koloniče, ochránce Vídně proti Turkům r. 1683. Tuto podobiznu svou daroval semináři Hradeckému, kde byl šest let pensionářem. Z předmětů ponejvíce ve skříních vystavených, uvádíme: národní vyšívání a kroje z jihovýchodních Čech, staré nádoby, zámky a jiné umělé zámečnické práce, zbraně, peníze, různé cechovní a průmyslové památky.

Úzkou uličkou podél zdi bývalé kolleje jesuitské, která nazývala se někdy Birdovní nebo Biřickou ulici 15), dostaneme se ze Zakostelského náměstí ku **proboštskému kostelu Na nebevzetí Panny Marie**. Kolem kostela, jako všude jinde, rozkládal se hřbitov. Časté morové rány, jež v Hradci zuřívaly, vzbudily oprávněnou domněnku, že ku vzniku a k šíření jich za-

15) Ulička nazývala se Birdovní odtud, že chodilo se skrze ní k birdovně čili šatlavě, o níž již výše byla zmínka učiněna.

jisté napomáhá malý rozměr hřbitova a poloha jeho uprostřed města. Ve smyslu tom vyzval i Jáchym z Hradce r. 1557. konšele hradecké, aby dostatečně rozvážili, zda-li by se neměli zříditi nový hřbitov za městem. Hřbitov kolem kostela byl konečně zrušen, avšak teprve za syna Jáchymova, Adama z Hradce r. 1582. Na hřbitově proti Birdovní uličce stávala věž „Pekárna“, původně asi nazývaná „Pokárnou“; neboť poblíže ní u kostelních dveří 16) činívali obyčejně pokání zločinci, kterým trest smrti byl prominut a v ní snad bývali uvězněni po dobu, kdy kostel byl uzavřen. Zločinci takoví oblečeni byli v dlouhé bílé roucho, ruce někdy i nohy měli řetězy spoutány a držeti musili hořící svíci.

Kostel proboštský leží téměř uprostřed města na mírné vyvýšenině. Celkovému pohledu na něj brání nemálo domy kolem rozestavené. Proboštský chrám Na nebevzetí panny Marie vystaven jest ve slohu gotic-

16) Po levé straně těchto dveří připevněn jest ke zdi téměř již nečitelný náhrobní kámen jakéhosi kněze. Pověst vypravuje, že za kamenem tím byl zazděn jeden kněz.

kém. Vysoké pilíře oddělují hlavní loď od obou lodí postranních. Kostel vystaven byl v Jindř. Hradci buď současně, nebo krátce po zbudování hradu. Přivedl již Jindřich I. z Hradce s sebou německé rytíře a přikázal jim nově zřízenou faru. Při kostele svém vydržovali špitál pro 12 nedužívých lidí. Páni hradečtí řádu německých rytířů, jehož přičiněním též velká část okolní lesnaté krajiny byla kolonisována německými osadníky, byli nemálo nakloněni a činívali jim mnohá obdarování. Farní kostel Hradecký byl asi jen nevelkou budovou slohu románsko-gotického, dostačující úplně pro osadu, která kolem hradu vzrůstala. Čím však se počet obyvatelů množil a z nepatrné osady stávalo se znenáhla město, tím více pociťovala se naléhavá potřeba nového, rozsáhlejšího chrámu Páně. Jak gotický sloh jeho dokazuje, provedena byla nová stavba nejspíše ve 14. století. Větším rozměrům kostela v oné době nasvědčuje též, že od r. 1383. do r. 1405. připomíná se v něm 6 nově založených oltářů.

Války husitské měly značný vliv na mysl katolického obyvatelstva Hradeckého. Mnoho přilnulo jich ku kalichu; ano Oldřich IV. z Hradce jsa sám horlivým přívržencem jeho, podporoval ještě šíření se husitismu na svých statcích. Němečtí rytíři, kterým správa duchovní v Hradci příslušela, mocnému tomuto proudu náboženskému zabrániti nemohli, až posléze sami ustoupili, ponechavše zcela farní kostel podobojím. Nepříznivé poměry nastaly pro přívržence kalicha teprve za Jindřicha IV. z Hradce; bylť všecky měšťany, kteří podobojí způsobou přijímali, z města vypudil a přidal se k odpůrcům krále Jiří Poděbradského. I oblehli r. 1467. syn krále Jiří, Jindřich kníže Münsterberský, a Jan z Rožmberka Hradec Jindřichův, při kterémžto obležení a zajisté i r. 1434., kdy Táboři město vypálili, vzal farní kostel velkou zkázu. Neboť r. 1480. dal Jindřich IV. sešlý kostel značným nákladem opraviti a novou presbytéř k němu přistavěl. Po r. 1460. vystěhoval se řád německých rytířů z Hradce, přešlo tudiž

právo patronátní, které k farnímu kostelu Hradeckému Jindřich I. byl jim udělil, na papežskou stolici. K žádosti Jindřicha IV. udělil jemu papež Innocenc VIII. bulou 18. června r. 1487. ono právo patronátní za věrné služby církvi katolické prokázané. Za prvního faráře ustanovil Jindřich Eliáše Šecha, administrátora biskupství Litomyšlského.

Ačkoli proti podobojím Jindřich IV. příkře vystupoval, přece jich v Hradci nevyplenil; zmohli se tu nejen Husité, nýbrž dosti značně i Čeští Bratří. Za vnuka Jindřichova, Jáchyma, bylo jich již tolik, že ještě dříve, nežli papež Pius IV. r. 1564. přijímání pod obojí povolil, on sám připustil je v Jindř. Hradci a k účelu tomu velký kalich farnímu kostelu daroval. Počátek nových útisků, horších všech předešlých, nastal podobojím na sklonku života syna Jáchymova, Adama II. z Hradce. Dosti nerad, byv však přemluven, uvedl r. 1594. do Hradce jesuity a udělil jim právo patronátní ke všem kostelům na svých panstvích.

Tuhé boje vedeny byly od té doby mezi Hradeckými luterány a jesuity, až tito podporováni ve svých snahách příznivou dobou, téměř úplně je vyhladili.

Největším příznivcem jesuitů byl Vilém Slavata, který r. 1604. stal se pánem Hradeckým. Podoboji žádali ho, aby vydal jim nejen kostel sv. Trojice, nýbrž i farní kostel, a aby mohli v nich služby boží konati. Tuto i všecky pozdější žádosti podobného smyslu odbyl Slavata vždy záporně, odvolávaje se na Adama z Hradce, který právo patronátní ke všem kostelům jesuitům udělil. Když r. 1618. vyhozen byl Slavata z okna královského hradu Pražského, povstali Hradečtí luteráni proti němu, a vypudivše jesuity, žádali ho, leč marně, aby vydán jim byl kalich, Jáchymem z Hradce podobojím darovaný, a prosili Pražských direktorův, aby jim přiřkli farní kostel s právem patronátním. Recessem direktorů 25. září žádosti Hradeckých luteránů vyhověno. Krajský hejtman Zikmund Vencelík z Vrchoviště uvedl je 18. října s kazatelem do farního kostela,

kde „Bože chválime tebe“ zvučnými hlasy ve vší radosti a veselosti prozpěvovali. Týž slavnostní zpěv rozlehl se v lodích chrámových, když stihla do Hradce z Prahy zpráva, že Bedřich Falcský dá se korunovati za krále Českého.

Po bitvě Bělohorské vrátili se 17. prosince 1620. jesuité do pokořeného Jindřichova Hradce a ujali opět farní kostel. Po přání vrchnosti počali horlivě obraceti Hradecké podobojí na katolickou víru. Každého roku sta a sta jich přinuceno různými prostředky, odřeklo se ve farním kostele kalicha. Za šest let dílo své jesuité dokonali a Hradečané po přání vrchnosti opět byli v katolické víře srovnáni. R. 1630. opravili jesuité farní kostel, kterým vládli až do zrušení řádu jejich r. 1773. Právo patronátni k němu i k ostatním kostelům Hradeckým připadlo nato náboženské matici.

Velkému požáru 19. května 1801. padl za oběť i proboštský kostel. Klenutí sice zůstalo neporušeno, avšak hojné deště po požáru tak je poškodily, že nejprve sřítilo

se klenutí nad presbyteriem, při čemž dva pokrývači se zabili, pak díl klenby v obou postranních a ve hlavní lodi. Konečně sesula se i lomeniční zeď za kůrem hudebníků. Znova vystaven byl krov r. 1807. a roku následujícího opraveny poškozené zdi a klenby. V Napoleonských válkách r. 1809. užito bylo proboštského kostela za skladiště aerárního sena a slámy, a teprve r. 1811. odevzdán byl službám božím.

Vnitřek kostela byl vymalován na způsob červeno-šedého mramoru a ozdoben byl freskami. Děkan Václav Brosius dal jej r. 1600. a probošt Fišírek r. 1630. vybíliti. Týž probošt dal na stropě vymalovati znaky císařův, pánů z Hradce, hrabat Slavatů, papežův, Pražského arcibiskupa a prvního probošta Michala z Kamsberku, které byly několikráte přemalovány, až konečně také zabíleny. Po ohni r. 1801. odprysklo vápno na několika místech, i objevilo se tu a tam původní malování a pod jedním nástěnným obrazem rok 1523.

Do požáru r. 1801. stálo v kostele proboštském 17 oltářů, z nichž mnohé vynikaly uměleckým dílem. Nejjednodušším, leč nejdrahocennějším byl oltář, který Marie Josefa Černínová, roz. hraběnka Slavatova po pravé straně v presbytéře počátkem 18. stol. postaviti dala. Uprostřed sloupů z červeného mramoru, zasazen byl v desce z černého mramoru krásný okrouhlý obraz Brandlův, představující Krista na kříži. Spadlé klenutí presbytéře oltář tento r. 1801. z velké části rozbilo. Na protější straně zachoval se dosud oltáři podobný náhrobek, jejž v renaissančním slohu dala postaviti Anna z Rožmberka choti svému Jáchymovi z Hradce, 12. prosince 1565. v Dunaji utonulému 18). Obraz jeho, který představoval jej, jak kleče na rakvi, modlí se před křížem, byl asi v r. 1801. zničen. Uprostřed

---

18) Na náhrobku jsou tyto latinské nápisy: Scio quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. Reposita est hac spes mea in sinu meo. Job. 19. — Pod tím: Joachymo de Nova domo die XII. Decembris MDLXV. e vivis sublator. — Anna de Rosenberg conjux. — Beatus vir, qui timet dominus potens in terra erit semen ejus generatio rector. Bt.

kostela mezi presbytéřem a hlavní lodí stál tak zvaný „Farní oltář“, na němž nalézala se částečka svatého kříže, a jejž roku 1490. dal zříditi Jindřich IV. z Hradce. Místo něho věnovaly Anna Kněžna Münsterberská, vdova po Jindřichu IV, Anna vdova z Rožmitála, vdova po Adamovi I., a Anna z Rožmberka, vdova po Jáchymovi z Hradce, nový křídlový oltář sv. Kříže. Vypouklou prací ve dřevě znázorněno bylo uprostřed ukřižování Kristovo a na obou křídlech oltářních jeho utrpení. Bohuslav Balbín praví, že oltář onen od sochařů vysoce byl ceněn.

Z nynějších, ze dřeva zhotovených oltářů gotických byl velký oltář r. 1810. postaven a dán na něj obraz nanebevzetí Panny Marie, který r. 1856. nahrazen byl novým, Vilémem Kandlerem malovaným obrazem. Obraz sv. Jana Nepomuckého na postranním oltáři v pravé lodi malován byl r. 1872. řiditelem malířské akademie ve Vídni, Leopoldem Kuppelwieserem. Naproti v levé lodi stojí oltář

sv. Anny z r. 1859. Obraz na oltáři sv. Kateřiny Sienské provedl rovněž Vilém Kandler a obraz na oltáři sv. Josefa žáci Leopolda Kuppelwiesera.

Kruchta proboštského kostela rozšířena byla r. 1653. a téhož roku zřízeny na ní varhany. Později r. 1764. byly zaměněny novými varhanami a když tyto při požáru kostela v r. 1801. shořely, byly opět jiné r. 1810. postaveny. Malé varhany nalézaly se ve zrušeném kostele jesuitském.

Na velkých cínových svícnech hlavního oltáře vyryt jest rok 1663., na malých letopočet 1695. Kropěnky u dvou vchodů vytesány byly r. 1639. Se stropu visí vkusně ze železa a mosazu pracovaný a na počátku tohoto století kotlářem Hieberem kostelu darovaný lustr. V presbytéři připevněno jest na zdi několik svinutých praporů, pocházejících od pluků v Hradci posádkou ležících. Pod kruchtou na levé straně spatřujeme velký krucifix, který visíval na starém kostele sv. Jakuba. Pod

freskou sv. Jana Křtitele stojí **křtitelnice** z červeného mramoru, která r. 1801. jen z mála vnitřního zařízení kostelního se zachovala. Vytesány jsou na ní andělé a několik svatých, pak znak Anny kněžny z Münsterberku, Anny z Rožmitála a znak Jindř. Hradce. Zhotovena byla tedy asi v 15. století za Jindřicha IV. z Hradce a rok 1727. vytesaný na dolní části podstavce vztahuje se nejspíše jen ku přidělání této části.

Do proboštského kostela vedou zvenčí čtyry **vchody**. Nad vchodem na jižní straně zachoval se dosud starý znak pánů z Hradce. Opraviti a ozdobiti vchod ten daly r. 1605. paní Hradecké, Kateřina z Montfortu, Marie Maxmiliana z Hohenzollernu a Lucie Otilie z Hradce. Vchod naproti kolleji jesuitské prolomen byl teprve r. 1851. Nad ním vystavěli si jesuité pro větší pohodlí dřevěnou chodbu z kolleje na kruchtu.

Pod kostelem vyzděno bylo několik **hrobek**. Největší prostoru zaujímá panská hrobka; v ostatních většinou zasypaných

odpočívají mnozí šlechtici, kněží i měšťané, kteří v Hradci život svůj dokonali. První z pánů Hradeckých v kostele německých rytířů pochovaných, připomíná se Oldřich I. z Hradce. K věčnému spánku uložena tu byla většina pánů z Hradce, hrabat Slavatův a Marie Isabella z Westerloo, choť Františka a Antonína hrabat Černínů z Chudenic. Než tlící těla dobrodinců kostela ani pod půdou jeho nebyla ponechána onomu posvátnému klidu, jenž jediným jest údělem mrtvých. Vyrušil je z něho ten, kdo nad jiné ctíti měl památku pánů a paní Hradeckých, probošt Prokop Henniger z Eberku. Málo bylo ještě, co věnovali faře a kostelu; po vůli jeho prodány byly cínové rakve, kde poslední útulek nalezli, a prach a kosti jejich dány toliko do rakví z měkkého dříví. Na ně připevněny byly olověné tabulky s nápisy, sňaté s rakví cínových. Za stržených 850 zl. dal probošt Henniger opraviti kostel a postaviti varhany. Svolení ku svému nelidskému skutku vymohl si od zemské vlády bez vědomí vrchnosti. Jan Rudolf

Černín z Chudenic těžce to nesl a v dopise svém 24. list. 1784. proboštovi činil trpké výčitky. Při opravě kostela r. 1808. nebyla nalezena v panské hrobce mimo jediné, žádná dřevěná rakev nepoškozenou, kosti, lebky, prach a tabulky byly promíchány, i složeny jsou všechny pozůstatky mrtvých ve velkou bednu. Olověné tabulky dány byly na proboštství, odkud, neznámo kam, se ztratily.19)

Při proboštském kostele byla r. 1489. konšelem Hradeckým, Viktorinem Špulířem z Jiter založena kaple sv. Trojice, která soudíc dle roku 1506. vytesaného na prostředním venkovském pilíři, byla roku toho buď teprve dostavena, nebo opravena. Po svém zakladateli nazývána byla také kaplí Špulířovskou. Viktorin Špulíř zemřel 13. listopadu 1493. a byl ve hrobce před kaplí

19) Zasloužilý dějepisec Hradce Jindřichova, P. Josef Claudius opsal je a uvedl ve svých spisech: „Die Herren von Neuhaus“ a „Pfarrdenkwürdigkeiten der Stadt Neuhaus“. Dle těchto tabulek zachovaly se do r. 1808 v panské hrobce tělesné pozůstatky Jáchyma z Hradce (†12. prosince 1565), Adama II z Hradce (†24. listopadu 1596.), Jáchyma Oldřicha z Hradce (†24. ledna 1684), Viléma Slavaty (†19. ledna 1652), Ferdinanda Viléma Slavaty (†2. dubna 1673). Jana Jiří Jáchyma Slavaty (†1 července 1684), Frant. Leop Vil Slavaty (†26. ledna 1691.) Marie Slavatové, vdově po Janu hrab. z Trautsonu (†1703) Marie Jos. Černínové roz. hr. Slavatové († 10. října 1708) a Marie Isabely Černínové roz markýzky z Verstorloo (†1. dubna 1780.) Jediná její rakev byla neporušenou.

sv. Trojice pochován. Dva náhrobní kameny z červeného mramoru naznačovaly ono místo: na jednom nalézá se znak Špulířovský s nápisem, na druhém kostlivec, na jehož srdci hlodá sup. V letech padesátých dán byl onen kámen do kaple, tento poblíže kazatelny. V klenbě kaple Špulířovské značí se zřetelně vliv renaissance na gotiku ku konci 15. a na počátku 16. století. Žebra její uměle se proplétají a pole na způsob trojlístků se spojují. Na klenbě spatřujeme též z kamene vytesaný Špulířovský znak, koně ve skoku, sv. Josefa a pannu Marii s Ježiškem a svatou Trojici. V kapli stával krásný z částic dřevěných sestavený oltář sv. Trojice, který roku 1786. vyměněn byl oltářem novým, pod nějž uloženy ostatky sv. Hypolita. 21) Nyní nalézají se pod oltářem sv. Kříže, na místo nich pak dána byla zasklená tumba se sochou sv. Rosalie v jeskyni. Kaple a oltář sv. Trojice s ostatky sv. Hypolita byly požárem r. 1801. ušetřeny.

21) Ostatky sv. Hypolita obdržel darem jesuita P Mikuláš Lancitius, meškaje delší dobu v Římě, od papeže Urbana VIII a daroval je Jindř. Hradci. Sv. Hypolit stal se odtud patronem Hradeckým. Relikvie jeho byly za velké slávy r. 1637. do Hradce přivezeny.

R. 1811. přenesen byl do kaple Špulířovské z kaple sv. Víta obraz Panny Marie. Obraz ten jest na dvou místech probodnut, což vysvětluje nápis na zadní straně jeho: „Tento obraz jest zázračný, neb když jej jedenkráte studující z příčiny peněz dvakráte nožem — jak vidno — bodl, byl následujícího dne mrtev nalezen.“ 22) Při opravě kaple r. 1856. zřízen byl v ní gotický oltář a na něj postavena uměle ze dřeva v 15. stol. vyřezaná socha Madony, která nalezena byla v kapli sv. Mikuláše. Před několika léty byla dána na zeď po pravé straně oltáře ze dřeva řezaná, malá a rovněž stará soška Panny Marie ze Svatojanského kostela. Nyní nazývá se Špulířovská kaple kaplí Marianskou.

Bývalá kaple Marianská vyklenuta byla v gotickém slohu pod věží a vchází se do ní z hořejší sakristie. Když

22) Pověsť vypravuje: V hradeckém semináři žil mladík, který rád hrál o peníze Časté prohry vzbuzovaly v něm touhu po penězích, i modlíval se před obrazem Panny Marie, který na chodbě visel, prose jí o peníze a o štěstí ve hře Poněvadž žádná z proseb jeho se nevyplnila, probodl ze zlosti obraz na krku a na rameni a druhého dne byl v lůžku mrtev nalezen.

r. 1801. přehořely hřídele zvonů, spadly tyto na klenbu Marianské kaple, aniž ji poškodily. Značné otřesení zničilo však starožitný dřevěný oltář Panny Marie, který zcela se rozpadl.

Kaple mrtvých, zvaná tak odtud, že v ní konány bývaly služby boží za zemřelé, přiléhala k proboštskému kostelu na jižní straně. R. 1642. dal ji měšťan hradecký Tomáš Traumüller rozšířiti a vkusně vyzdobiti a pro svou rodinu hrobku tu zříditi. Pod kaplí pohřbeni byli i jiní její dobrodincové. 23) R. 1873. byla kaple mrtvých zbořena a kosti pod kaplí nalezené ve dvou rakvích na hřbitov sv. Trojice přeneseny a tu pochovány. Náhrobní kámen Heleny Traumüllerové z Erenšteina zazděn byl v rohu blíže vížky kostelní, kde někdy stála kaple mrtvých. 24)

---

23) Z dobrodinců kaple mrtvých, kteří pod ní byli pohřbeni, uvádíme: Jana Kristiana Grotha z Grrotu, jenž pocházel z Frankobrodu (†1775), Františka Tulmana (†1780.), Jana Antonína Magerle (†1778)

24) Na tomto kamenu vytesán jest znak Traumüllerský a tato slova: Teď v Pánu odpočívá urozená panní Helena Traumillerova z Erenšteina. jenž v Bohu usnula 1. maji anno 1640

Učte jse umírati, kříž
Kristův milovati, ten
byl mé potěšení, život
můj a zkončení.

Sakristie má kostel proboštský dvě: Do sakristie dolní vchází se dveřmi, jejichž kamenné nádpraží zdobí znak pánů z Hradce, hrabat z Montfortu a jesuitů. Vystavěti ji dal r. 1599. poslední pán z Hradce Jáchym Oldřich pro jesuity. R. 1671. stal se proboštem Hradeckým Altan Jeronym de Pozzi, který těžce nesl, že jesuité odvolávajíce se na své právo patronátní, osobovali si značné nároky k hlavnímu chrámu Páně. I vznikl tuhý spor mezi proboštem a jesuity, který 17. září 1675. byl poněkud urovnán obapolnou úmluvou, v níž mimo jiné ustanovuje se, že proboštovi nepřísluší klíče od sakristie jesuitské, že nesmí jich ani žádati a nemá práva něco tu dělati. Probošt Pozzi odkázán byl tudíž na starou sakristii blíže hlavního oltáře. Než spor mezi ním a jesuity znova se rozjitřil, zvláště pak, když chtěl sakristii svou rozšiřiti. Konečně přece povoleno mu to paterem rektorem r. 1686. Ve zvětšené sakristii dal též postaviti oltář sv. Josefa a pod ní zbudovati hrobku pro sebe a své nástupce, kde i r. 1695. byl po-

chován. 25) Ze starších věcí kostelních chovají se v sakristiích toliko stříbrná schránka na olej z r. 1636. a krásně vyšívané ornáty a přikrývky na kalich. Na několika ornátech darovaných Marii Isabelou z Westerloo, choti Františka Josefa a Františka Antonína hrabat Černínů, vyšit jest znak její a Černínský; na jednom ornátě rok 1703. a na jiném rok 1714.

Na věži, jejíž střecha před ohněm tvořila tři báně, viselo sedm zvonů. Největším zvonem byl Knauer (Kňour), nazvaný tak po měšťanu hradeckém Hanuši Knaurovi,

---

25) Na náhrobním kamenu z červeného mramoru čtou se tato slova: Liber vitae. Liber mortis. A. D MDCLXXXVI. Rev. Hieronymus Pozzi praepositus inful. Novod sibi et successoribus dom. praepositis ex aliis sacerdotibus posuit. Mimo Pozziho odpočívají v hrobce pod sakristií probošti: Jiří Kratochvíle (†1710.), Pankrác Quinodo (†1729.) Václav Grotz (†1730.) a kaplan František Bernegger (†1742.) Altan Jeronym Pozzi narodil se ve Venzonu v Italii. Než se stal v Hradci proboštem, byl ve Vídni kaplanem císařovny Eleonory Montovanské, choti císaře Ferdinanda III Po dvacet let vedl půtky s jezuity, kteří nanejvýše ho nenáviděli, takže na př r 1693. o něm do dějin své kolleje dali napsati, že mluví nejen proti hraběti, nazývaje ho kacířem, šismatikem, arcikacířem, úchvatcem statků církevních a Jindřichu VIII. králi anglickému podobným, nýbrž i bojuje proti jejich fundaci, právu patronátnímu a majetku kostela Na nebevzetí Panny Marie. Na jiném místě nazývají ho jesuité liškou, jíž nelze věřiti. Zemřel 4. června 1695. Ve svém rodišti zřídil nákladem svým školu pro vzdělávání mladíků a poslední vůlí odkázal svým přátelům jesuitům čtyry autory. Škoda, že opominuly poznamenati, které to autory byly!

který dal jej ulíti. 26) Kňourem svolávala se obec na radnici a obecní starší k sedění, jím zvonilo se při sazení nového purkmistra, o velkých slavnostech církevních, u večer každého čtvrtku, když probošt v pontifikaliích služby boží konal a při započetí a skončení výročního trhu. Vážil 78·408 centů met. a hlas jeho bylo slyšeti na dvě hodiny cesty. Z ostatních zvonů zmínky ještě zasluhuje Mariánský zvon, jenž r. 1463. byl ulit a jímž zvonilo se proti bouřkám. Při požáru r. 1801. shořela střecha věže a zvony spadly na klenutí Marianské kaple, kde se rozlily. R. 1807. počala se věž opravovati, musila však pro značnou puklinu o celé schody býti sebrána. Nato přikryta byla věž novou střechou, jež vkusností svou daleko nerovná se dřívějším báním. Zvonovina z rozlitých zvonů proboštského i svatojanského kostela vážící 52·2 m. centů dána byla zvonaři Josefu Pernerovi do Budějovic, který z ní ulil čtyři zvony: Salvatora, Marii, Jana Křtitele a Petra Pavla.

26) Knauer zemřel 10. ledna 1461.

V bezprostřední blízkosti proboštského kostela nalézá se jednopatrové stavení proboštské. Jindřicho-Hradecká fara stala se r. 1570. děkanstvím, když farář Jan Zolnar nabyl hodnosti děkana Chejnovského. Čechy rozděleny byly totiž na deset arcijáhenství a každé z nich opět na několik děkanství. Hradec Jindřichův patřil k děkanství Chýnovskému; nazývali se proto faráři Hradečtí počínaje Zolnarem děkany Chýnovskými, až zásluhou Viléma hr. Slavaty povýšeni jsou r. 1625. za infulované probošty. — Stará fara stávala naproti kostelu, kde dnes prostírá se dvůr kasáren; r. 1604. za příčinou rozšíření kolleje byla zbořena a za obydlí vykázán byl farářům dům, asi v těch místech, kde pivovar dotýká se budovy gymnasijní. R. 1615. dům tento shořel, spáleniště zakoupila Kateřina z Montfortu a věnovala je k rozšíření semináře. Následujícího léta počalo se stavěti nynější proboštství a stavba jeho teprve r. 1630. byla ukončena. Když r. 1801. shořelo, bylo v letech 1820—1821. znova zbudováno.

Od proboštského kostela k městským sadům vede Kostelní ulice. Po ohni r. 1801. byla v Kostelní ulici vystavena židovská synagoga. V domě se synagogou sousedícím umístěna jest škola, kterou si obec židovská sama vydržuje.

Proti západní straně proboštského kostela zdvihá se rozsáhlé stavení bývalé **jesuitské kolleje**. — Adam z Hradce vraceje se r. 1592. z pohřbu pana Viléma z Rožmberka do Prahy, dal se přemluviti manželkou svou Kateřinou z Montfortu, že vzal s sebou jesuitu Jana Vivaria. Dály se sice již dříve pokusy a asi hlavně se strany Kateřiny z Montfortu, aby řád tovaryšstva Ježíšova do Hradce byl uveden; avšak teprve Janu Vivariovi podařilo se na oné cestě z Krumlova do Prahy, že Adama z Hradce přiměl k tomu, proti čemu mysl jeho dlouho se vzpírala. Již r. 1593. zakoupil rozsáhlý komplex domů a složil peníze na stavbu kolleje. Se stavbou kolleje počalo se r. 1595., kdy položen byl základní kámen s velkou slávou. Současná zpráva, jejíž autor

patrně byl podoboji, vypravuje o tom: Léta Páně 1595. v outerý den památný svatého Prokopa, Jeho Mt. pán, pan Adam z Hradce, nejvyšší pan purkrabí Pražský ráčil z měst Pražských vyslati pana Joachyma syna svého, aby skrze něho grunt byl založen k novému kollegium patribus jesuitis v městě Hradci Jindřichově. Což se na den svrchu jmenovaný u přítomnosti mnohých vyššího i nižšího stavu, i duchovních lidí skrze dlouhé zpívání, troubení, posvěcení toho místa, zvonění stalo i vykonalo. Potom pak na druhý den správa školy farní jest jesuitům poručena a vzdána, a tu na místě Societatis přijal P. Johannes u přítomnosti kněze Václava Brosiusa, ten čas děkana zdejšího, tolikéž úřadu Hradeckýho". Pod pamětí touto napsána jsou ještě latinská disticha, jejichž první verš zní: „Vespera jam venit, nobiscum Christe maneto!" (Pane zůstaň s námi, neb se připozdívá!)

Stavba kolleje byla dokonána r. 1605. Na zakladatele jejího dosud upomíná ve zdi na chodbě prvního poschodí zasazená ka-

menná pětilistá růže, pod ní pak vidíme M, znak choti jeho Kateřiny z Montfortu. Pod kolleji zřízeny byly rozsáhlé sklepy s různými vedlejšími a namnoze tajnými prostorami, kde asi věci drahocennější před nepřítelem bývaly uschovány. 27) Zevně okrášleny byly zdi kolleje rustikou, dnes bohužel z větší části obílenou, a místnosti uvnitř upraveny pro 30 členů řádu jesuitského a pro gymnasium. První dvě třídy gymnasijní parva a principie byly zřízeny již r. 1595., do roku pak 1602. doplněno gymnasium na všech šest tříd.

Dílem mor, který roku 1597. v Hradci zuřil, dílem neohrožené vystupování podobojích, proti nimž jesuité záhy osvědčovali své nepřátelství, přiměli je, že Hradec opustili a teprve za několik měsíců roku následujícího se vrátili. Než čím dále, tím více splňovalo se zlé tušení vyslovené v oněch významných slovech biblických: „Pane zůstaň s námi, neb se připozdívá!“ Jesuité

27) V latinské „Historii kolleje Jindřicho-Hradecké řádu Ježíšova“, chované v archivé zámeckém, činí se zmínka o takových skrýších při r. 1643.

různým způsobem počali podoboji pronásledovati, o čemž ještě šíře vypravováno bude při dějinách kostela sv. Trojice. Následkem toho rok od roku vzrůstala nenávisť Hradeckých luteránů proti jesuitům, které ovšem i vrchnosť podporovala. Nenávisť svou jesuitům i vrchnosti pocítiti dali roku 1615. Dne 21. května vznikl požár v semináři a rozšířil se odtud snadno na kostel sv. Maří Majdaleny, kollej a 70 domů, neboť téměř nikdo nehasil. Podoboji dívali se lhostejně, zamlklí, jak plameny ničí budovy úhlavních jejich odpůrcův a srdcem jejich nepohnuly ani prosby Lucie Otilie, choti Viléma Slavaty, a matky její Kateřiny z Montfortu, které plačíce a rukama lomíce, žádaly marně o pomoc. Ač vážných důkazů neměli, jesuité přece podezřívali podobojí, že oheň založili. Ihned ujaly se jesuitů Kateřina z Montfortu a Lucie Otilie s manželem svým Vilémem Slavatou a ještě téhož léta započato novou stavbou kolleje. Veškerá nenávisť podobojích proti jesuitům vypukla však až r. 1618.,

poněvadž nic více ji nespoutávalo. Vzbouřivše se, stali se pány města a první, na koho si vzpomněli, byli jesuité. Dne 6. června oznámil jim krajský hejtman Vencelík z Vrchoviště, aby hned, aneb nejdéle ve dvou dnech, z Hradce se vystěhovali. Kollej proměněna v kasárny a skladiště. Bylo to jako předzvěsť osudu, který stihl ji o sto šedesát let později.

Přední snahou podobojích bylo, aby dosáhli na králi Bedřichu Falckém a na sněmu povýšení do stavu třetího, městského, 28) a aby postoupena jim byla kollej i všecek ostatní majetek jesuitský, pak zámek, mlýn, pivovar, rybník a pila. Úmyslu svého však podobojí nedosáhli a novým žádostem jejich učinila přítrž bitva Bělohorská a opanování Hradce vojskem císařským. Z jesuitů dva vrátili se z Pasova již 17. prosince 1620., i byli ve skvostném voze do Hradce přivezeni a od katolíků radostně přivítáni. Za

28) Na tuto snahu Hradeckých podobojích naráží patrně exulant Pavel Stránský ve svém spise „Respublica Bojema“, kde praví o Hradci Jindřichově: Jest to město dosti rozsáhlé, krásné a výstavné, a hodno, aby dosáhlo větší svobody i místa někdy mezi městy královskými.

nimi následovali ostatní, takže 6. června opět počali vyučovati na gymnasii. Hlavní činnosť jesuitů směřovala však k obracování podobojích na katolickou víru. Dílo své za pomoci zdivočelé soldatesky prováděli nejen v Hradci, nýbrž i po celých jihovýchodních Čechách. Při misiích sebrané knihy kacířské sváželi do kolleje, kde na dvoře v hromadách je spalovali.

Poněvadž po ohni r. 1615. kollej zcela se neopravila, bylo teď opět v stavbě pokračováno. Aby pak jesuité bezpečni byli proti všem možným útokům, zbudována byla kolem dvora kolleje vysoká zeď.

Ve třicetileté válce zažili jesuité vůbec dosti strachu a nejistoty. Tu z bázně před Sasy a Švédy utekli se do Hradecké kolleje jesuiti se studujícími z Prahy a Olomouce, tu zase Hradečtí jesuité uchýlili se do Třeboně a do okolních kollejí, kde domnívali se býti u větší bezpečnosti. Pro tutéž příčinu konána také v Hradci místo v Praze r. 1633. provinciální kongregace jesuitů, jíž súčastnil se též známý z obléhání Prahy od

Švédů jesuita Jiří Plachý a z osob světských Vilém Slavata a Jaroslav Bořita Martinic.

Císařovnou Marii Terezii zrušen byl řád jesuitů r. 1773. Kollej Jindřicho-Hradecká byla rozpuštěna a budova její připadla aeraru. Jesuité setrvali však v Hradci a vyučovali dále na gymnasii, domnívajíce se, že aspoň ono jim bude zachováno. Než dvorním dekretem 20. list. 1777. zrušeno i gymnasium. Roku 1779. přeměněna kollej v kasárnu a ubytován v ní granátnický prapor hrab. Auersperka. Nyní používá těchto „starých kasáren" prapor pěš. pluku č. 91. 29)

Jediný jesuita František Vojtěch Treinský nemohl se smířiti osudem kolleje. Doufal stále, že jesuité opět se vrátí a v ní se usadí. Proto žádal, aby mohl světničku svou dále obývati, i bylo přání jeho vyhověno. Chtěl se tu dočkati návratu jesuitů;

29) Mimo uvedené prapory ležely v starých kasáren: prapor řadového pluku Ragoiského, oddělení řad pluku markraběte Ansbacha, pěší pluk Ant. Mitrovského, barona Froona, hraběte Salinse, arcivévody R inera a prince Alberta Saského, prapor Vlašského pluku Sigismunda, oddělení myslivcův a prapor pluku č. 75.

než darmo by byl čekal, i kdyby smrť r. 1794. naděje jeho nebyla zmařila. —

Takořka jeden celek s kollejí tvoří **jesuitský kostel sv. Maři Majdaleny.** Kostel sv. Maři Majdaleny, nazývaný též pro nevelké rozměry kaplí, stál tu však již před vystavením kolleje a při něm býval městský špitál. R. 1594. obětován byl špitál jesuitům na stavbu kolleje a kostel sv. Maři Majdaleny k ní připojen. Leč v kostele svém jesuité služby boží nekonali, ani nekázali, nezpovídali a přijímání neudělovali, nýbrž ve chrámě farním. Aby úplně nebyl zanedbán, sloužily se v kostele sv. Maři Majdaleny toliko mše svaté pro studující.

R. 1615. kostel sv. Maři Majdaleny shořel a teprve r. 1628. počal Vilém hr. Slavata budovati jesuitům nový, mnohem prostrannější kostel. Vydatných prostředků k tomu konci poskytly Slavatovi peníze stržené za skonfiskované statky měšťanů, kteří r. 1618. proti němu se vzbouřili. Takto lehce nabytými penězi ovšem se nešetřilo. Zvláště vnitřek kostela upraven byl co nej-

nádherněji. O této nádheře dodnes svědčí bohatá stukateurská práce na klenbě. Zdi pilíře, sloupy a z větší části i zdi zdělány byly z tesaného kamene. Jediným rušivým dojmem při krásném renaissančním slohu kostela působí několik gotických oken. Stěny výklenku po pravé straně vymalovány byly pro minulosť Jindřichova Hradce významnými a pěkně provedenými obrazy. Vidíme tu pohled na opevněný Hradec od západu; náměstí Hradecké, jak padají na něm lidé morovou ranou (nepochybně r. 1597.); oheň v Hradci za zimní doby, bleskem vznícený, a zvláště zajímavé dobývání města hrabětem z Dampieru r. 1618. Dostaven byl kostel sv. Maří Majdaleny r. 1632. a světícím biskupem Šimonem Brosiem, knězem arcidioecese Pražské a arcibiskupem Trapezuntským posvěcen, jak dosud čísti lze na mramorové nad jedním vchodem v kostele zasazené desce. Hlavní, nyní zazděný vchod, býval proti domu č. 15. Veškerá stavba kostela stála 1300 zl. rýnských.

V ě ž kostela rovněž Vilémem hrab. Sla-

vatou postavená byla v r. 1651—1652. na místě staré věže, jež jsouc sešlá, byla před tím stržena. Střecha její o třech báních podobala se věži proboštského kostela, které rovnala prý se i svou výškou.

Velký, příznivec Hradeckých jesuitů Vilém Slavata každého roku uchyloval se na devět dní do kolleje jejich a v kostele sv. Maří Majdaleny, oděn v roucho jesuitské kál se a vykonával své pobožnosti. Právě, když tu meškal r. 1631., dostal zprávu, že choť jeho Lucie Otilie ve Vídni nebezpečně se roznemohla. Slavata ze svých pobožností nechtěl se vyrušiti, když však přišel posel od samé císařovny, spěchal do Vídně leč choť svou, poslední paní z Hradce, nezastihl více mezi živými.

Na sklonku svého života vymohl si Slavata od generála jesuitů P. Vincence Carafy v Římě svolení, aby směl na smrtelném lůžku složiti tři menší sliby jesuitské, a aby v jesuitském rouše laickém mohl býti pochován. Zesnul ve Vídni 19. led. r. 1652. v 80. roce věku svého. Jak si ještě zvlášť v po-

slední vůli přál, pochován byl oděn habitem jesuitským v Hradeckém kostele sv. Maří Majdaleny. V hrobce té pohřbeni byli i mnozí jesuité, z nichž prvním byl P. Jakub Lišťanský.

Když r. 1773. řád jesuitský byl zrušen a za několik let později kollej v kasárnu proměněna, používalo se kostela sv. Maří Majdaleny k službám božím pro vojsko. R. 1779. zrušen byl i tento kostel a oltáře dány do jiných kostelů. Na to stal se soukromým majetkem, prodán byv za 450 zl. Cínová rakev Viléma Slavaty přenesena byla do panské hrobky v proboštském kostele, kde r. 1784. stihl ji osud ostatních rakví cínových.30) R. 1801. shořela střecha na kostele sv. Maří Majdaleny, i dal jej majitel jeho František Tognio znova pokrýti, věž sebrati a v hrobce pochovaná těla na hřbitově u sv. Trojice pohřbíti, načež prodal kostel aeraru. Po několik let užívalo se ho za skladiště solí, nyní jest skladištěm vojenských monturních věcí.

30) Viz stránku 46.

Třetí jesuitskou budovou byl **seminář.** Budova jeho uzavírá trojuhelníku podobné Balbinovo náměstí 31) na jedné kollej a dům č. 15. s tiskárnou 32) na druhých dvou stranách. Vystavení semináře slíbil jesuitům Adam z Hradce již nadační listinou r. 1594. Účelem všech seminářů bylo, aby tu chudší žáci zdarma byli stravováni a chováni, než také přijímáni jsou zámožnější za plat a zvali se pensionáři. Před založením kolleje, ano ještě po založení jejím do r. 1598. posýláni bývali chudí žáci z Hradce do jesuitského semináře Krumlovského. Teprve r. 1598. zřízen byl v některém domě Hradeckém seminář pro chudé žáky, před morem z Krumlova uprchlé, aby marně nezaháleli. Vlastní budovu semináři založila paní Kateřina z Montfortu r. 1604. a tak splnila slib manžela svého, Adama z Hradce. Na místě od ní zakoupených tří domů vystaven byl seminář v letech 1606

31) Bohuslav Balbin působil na Hradeckém jesuitském gymnasii od r. 1655—1660.

32) Již r. 1702. žádal Jan Arnolt z Dobroslavína. aby směl v Hradci zříditi si tiskárnu R. 1797 koupil Hradeckou tiskárnu Josef Landfras, v jehož rodině dosud se zachovala

až 1608. Na vydržování jeho věnovala Kateřina z Montfortu roční úroky z 10.000 kop grošův a veškeré užitky ze zrušeného od ní špitálu sv. Kateřiny. Později i mnohá jiná nadání učiněna byla semináři jmenovitě od Marie Maximiliany z Hohenzollernu, choti Jáchyma Oldřicha z Hradce, jež darovala semináři, jako její tchýně Kateřina z Montfortu, 10.000 kop. grošů Míšenských.

R. 1615. dne 21. května strávil oheň seminář, kde v ložnici byl vznikl. Za oběť padly mu i životy osmi seminaristů a značný počet jiných budov. Mezi nimi bylo také děkanství, jehož spáleniště Kateřina z Montfortu zakoupila k rozšíření semináře. S novou stavbou počato hned r. 1616., avšak pro nastalou bouřlivou dobu byla přerušena a teprve r. 1636. úplně dokonána. Než za dvě léta na to vznikl opět oheň v pivovaře a zničil střechu vedle stojícího semináře. Aby chráněna byla pro příště proti ohni, kdyby zase někde v sousedství vznikl, obklíčena byla znova vystavěná střecha nevkusnou zdí.

Představení seminaristů byli regens, subregens a praeses, kteří s nimi opakovali, čemu na gymnasii se vyučovalo. Mnozí učili se též hudbě, tvoříce vespolek samostatnou kapelu. Za dobrodince semináře povinni byli zpívati zbožné písně a se modliti, v některé pak dny odpoledne rozžavše svíci, měli zpívati žalm: „Miserere“ u náhrobků pánů Hradeckých ve farním kostele.

Když r. 1777. bylo gymnasium zrušeno, obdrželi jesuité dovolení v semináři vyučovati ještě do 1. října 1778. Nadace semináře připadly dílem proboštskému chrámu, dílem přeneseny byly Pražskému konviktu a zřízeno z větší části jich 26 stipendií po 70 zl. Stipendia udělovali se studujícím z celých Čech, až teprve roku 1858. ministerstvem osvěty bylo ustanoveno, aby příště přední nároky na ně měly děti poddaných oněch panství, jež pánům z Hradce při založení kolleje a semináře náležela.

Budova zrušeného semináře byla roku 1778. adaptována pro hlavní školu, císařovnou Marií Terezií pro kraj Táborský

zřízenou. **Obecná škola chlapecká** užívala přízemí semináře až do roku 1886., kdy pro ni vystavena byla nová budova. R. 1862. do upravených místností prvého poschodí přestěhovalo se **gymnasium**, jež Jindřichovu Hradci 9. listopadu 1807. opět bylo vráceno. Z německého v české přeměnilo se právě také r. 1862. Hlavní základ ke gymnasiu Jindřicho-Hradeckému položil farář Blažejovský Frant. Jandera (†1805.), jenž k zařízení jeho daroval obci 11.400 zl.

Pro pobožnosti chovanců vystavena byla při semináři péči Kateřiny z Montfortu a snachy její Marie Maxmiliany z Hohenzollernu **kaple sv. Víta**. Původně stála asi pro sebe, a teprve r. 1642. při stavbě ambitů spojena byla s ostatní budovou. Na starším oltářním obraze vidíme čtrnácte svatých pomocníků, mezi nimi i sv. Víta. Opraven byl r. 1834. malířem Janem Steinhauserem. R. 1872. byla kaple sv. Víta přičiněním gymnasialního katechety P. Jana Gabriela restaurována. Nyní konají se v ní služby boží pro studující.

Se seminářem sousedí panský pivovar, jenž tvoří jednu stranu Smetanovy ulice. 33) Na místo starého dal r. 1580—1582. Adam z Hradce stavitelem vlašským Baltazarem Majem zbudovati nový pivovar, který r. 1638. vyhořel. R. 1866. byl panský pivovar se zřetelem k moderním požadavkům opraven.

Za pivovarem vystaven byl Jáchymem z Hradce v letech 1551—1556. mlýn o čtrnácti složeních. Nad hlavním vchodem zasazeny jsou ve zdi dvě velké kamenné desky se znakem Jáchyma z Hradce a choti jeho Anny z Rožmberka, a s nápisem vztahujícím se k založení mlýna. Roku 1872. přeměněn byl ve mlýn amerikánský. R. 1887. zřízena byla při mlýně tomto turbina (patent Kolbeův) na tlak vodní, která vede dva dynamicko-elektrické stroje. Odtud osvětluje se zámek, mlýn, pivovar a celé město elektrickým světlem. Hradec Jindř. jest

---

33) Otec hudebního skladatele Bedřicha Smetany přestěhoval se r. 1830 z Litomyšle do Hradce, kde stal se panským sládkem. Bedřich Smetana chodil v Hradci do školy, prvního pak hudebního vzdělání nabyl u ředitele kůru Ikavce.

prvním městem v Rakousku, kde použilo se elektrického osvětlování k účelům soukromým i veřejným.34) Přední zásluha o to přísluší p. JUDru. Karlu Jičínskému, centrálnímu řiditeli Černínskému. Město rozděleno jest na tři kruhy a délka všech drátů v nich vedených činí přes 600 metrů. Zámek osvětluje nyní 125, město 90, krámy a soukromé byty 185 žárovek, z nichž každá má intensivitu 16 svíčkových plamenů. Žárovky jsou dvojí: jedny hoří do 11 hodin v noci, druhé po celou noc.

Opustíce mlýn, odebéřeme se do **zámku.** Památný zámek Jindřicho-Hradecký zbudován jest na prostranném, nevysokém skalnatém ostrohu. Chráněn byl nejen zdmi, příkopy, baštami a věžemi, nýbrž i vodou, která se všech stran jej obtékala. Po mostě sklenutém nad někdejším příkopem, vodou z rybníku naplněným, přichází se k první

34) Zprvu vyráběla se elektřina parním strojem v pivovaře a osvětloval se toliko zámek, mlýn a pivovar. Od 15. února do 15 října zavedeno bylo elektrické osvětlování na zkoušku po náměstí a v Panské ulici. Smlouva o elektrické osvětlování uzavřena byla mezi velkostatkem a městem na dvacet let.

bráně. Nad obloukem jejím zapuštěna jest ve zdi kovová deska se znakem Slavatovským a s latinským nápisem, z něhož se dovídáme, že stavení ku bráně s obou stran přiléhající r. 1649. vystavěl Vilém hrabě Slavata. 35) I klenutí v bráně pochází z téže doby, brána však sama jest mnohem starší, jak zvláště z 15. století pocházející gotické výklenky uvnitř dokazují. Hájena byla věží, která r. 1721. shořela a se sřítila. Místy prostřílená dřevěná brána upomíná na boj, který se tu r. 1741. strhl mezi Bavorskými vojáky v zámku zavřenými a Horvatskými husary. Teprve po šestihodinné střelbě, když velitel Horvatů, generál Nadasdy hrozil, že zámek dá vypáliti, Bavoři se vzdali. V bráně na pravo bývalo vězení.

Brána tato vede na první, trojhran tvořící nádvoří. Severní strana jeho uzavřena jest již zmíněným za Viléma Slavaty zbu-

35) Nápis tento zní doslova takto: Gulielmus sacri romani imperii comes Slavata, gubernator Novae Domus, Chlum et Koschumberk, Dominus in Nova Domo, Telcz, Serovicz et czervena Lhota, eques aurei velleris, supremus et haereditarius regni Bohemiae poculator, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliarius intimus, effectivus cubicularius et supremus regis Bohemiae cancellarius anno salutis MDCXLIX.

dovaným stavením, strana jihovýchodní a severovýchodní budovami ze 16. stol., jež vystavěti dal Jáchym z Hradce. V jihovýchodním křídle nalézá se brána, kterou přichází se na břeh malého rybníka. Na prvém nádvoří zajímají četné kamenné obruby oken a dveří s vytesanými pětilistými růžemi. V staveních prvého nádvoří jsou byty pro panské úředníky.

Branou v severovýchodním křídle vyklenutou octneme se na druhém nádvoří. V tomto křídle, tvořícím jednu stranu jeho, nalézá se vchod k pokojům, vrchnosti dosud občas obývaným. K jihovýchodu uzavírá druhé nádvoří stavení ze 16. století s hraběcími pokoji a k jihozápadní straně zbytky starého, vlastního hradu Jindřichova. Prostředkem druhého nádvoří táhl se příkop a hradby, jež v 16. století byly zbořeny, neboť část druhého nádvoří a celé prvé nádvoří bývaly původně předhradím.

Z druhého nádvoří na třetí lze přijíti branou i se stavením, v němž se nalézá, zbudovanou r. 1528. za Adama I. z Hradce, jak

hlásá dosud deska zasazená nad vjezdem do třetího nádvoří. 36) Do starého hradu jezdilo a chodilo se však dvěma branama na opáčném konci druhého dvora. Z přední brány zachovala se jen nepatrná část kamenného oblouku. O něco níže pod ní stojí velká kulatá věž, jejíž účelem bylo nejen aby se tu trýznili lidé hlady, nýbrž i aby hájila přední a dílem i zadní brány. Tato druhá brána brániti se mohla též s věžovitého stavení, nazývaného Červenou věží. V přízemí Červené věže jest prostranná kuchyně, která pamatuje nejskvělejší hody pánů Hradeckých a v prvém poschodí památná síň, o níž při procházce vnitřkem zámku ještě podrobněji se zmíníme. V kuchyni oné vařívala se též pověstná sladká kaše. Každého roku na zelený čtvrtek sešlo se do zámku hradeckého množství chudých (tak na př. r. 1694. 9204), kterým širokým oknem z kuchyně sladká kaše i jiné pokrmy byly rozdávány. Původ sladké kaše znám není, pouze pověsť vy-

36) Nápis tento zní: Toto jest staveno a děláno za urozeného pána Adama z Hradce, nejvyššího kancléře království českého a to počítajíc léta Páně 1528.

pravuje, že za starodávna jedna paní Hradecká rozdávání její na zámku Hradeckém zavedla. Adam I. z Hradce přísně přikazoval svým potomkům, aby starý obyčej ten zachovávali; ano zmocnil krále, aby tomu, kdo by ho z nich nešetřil, panství Jindřicho-Hradecké odňal. Teprve se svolením císaře Josefa II. upustilo se r. 1782. od rozdávání sladké kaše a místo toho zřízena byla fundace pro chudé.

Od Červené věže přicházíme již k zadní bráně, která patří k nejstarším památkám Hradeckého zámku. Dvojí její gotické oblouky spočívají na osmi točitých sloupech románských. Zbudována byla tedy v přechodní době z románského slohu do gotického, ku konci 12. nebo na počátku 13. století, kdy právě žil zakladatel Hradeckého zámku, Jindřich Vítkovec. Když ku sklonku 16. století prováděny byly na třetím nádvoří velkolepé stavby renaissanční, byl jeden oblouk téměř zazděn, gotická klenba zaklenuta a skála uvnitř vytrhána, takže patníky sloupů vyčnívají nyní vysoko nad zemí. Nad vjez-

dem pak do třetího nádvoří postaveny byly nad sebou dvoje arkády se žulovými sloupy.

Každého, kdo ze staré brány vystoupí na třetí nádvoří, upoutá nejprve zámecká studně. Mříž její mistrného díla zhotovena byla od kovářů a zámečníků r. 1565., kamenná obruba povstala však za Oldřicha Jáchyma z Hradce, neboť vytesán jest na ní znak choti jeho Marie z Hohenzollernu, znak pánů z Hradce a Kateřiny z Montfortu. Ve třicetileté válce byla krásná mříž studně značně poškozena a teprve r. 1845. opět opravena. Hloubka studně měří 34 metry.

Třetí nádvoří zámku Jindřicho-Hradeckého bylo svědkem mnohých veselých, hlučných, než i také dosti smutných výjevů. Živo tu bylo, když Adam z Hradce ke konci 16. století povolal sem stavitele, zedníky, kameníky a jiné řemeslníky, na mnoze rodem Vlachy, dal odstraniti staré hradby, bašty a věže a na místě nich položiti základy k velkolepým renaissančním budovám. A když vdávala se r. 1579. sestra pana Adama, Anna, za Oldřicha Felixe z Lob-

kovic, zařídil v den svatby její slavný turnaj na třetím nádvoří, jemuž se i císař Rudolf II. díval. Než veselí svatební i dříve již i po tom rozléhalo se často po prostoře před starým hradem Jindřichovým. Někdy slavena byla svatba v Hradci, jindy přijeli novomanželé teprve po svatbě a uspořádali v rozsáhlých místnostech zámeckých skvělé hostiny a zábavy. Nejinak tomu bývalo i když císařové a jiní členové panovnických rodin do Hradce zavítali. Smutno naproti tomu rozhostilo se na třetím nádvoří, kdykoli snášeli do hradní kaple mrtvého pána nebo paní Hradeckou, aby ve tvář jejich lid naposled mohl pohlédnouti. Avšak více než smutek obrážel se ve zracích Hradeckých obyvatelů pod obojí, kteří proti vrchnosti se vzbouřivše a po vydání města vojsku císařskému r. 1620. na milosť a nemilosť jí vydáni jsouce, vehnáni byli na třetí nádvoří, kde bylo jim přisahati, že chtějí »neproměnitelně, stále, do zatracení statků, životů, manželek i dítek svých v pravé poddanosti a poslušnosti zůstávati.« — Po tomto vý-

jevu ještě přes sto padesát let budil zámek Hradecký obdiv svou rozsáhlostí a přímo královskou nádherou svých síní a komnat až do 13. června r. 1773, kdy nejdříve budovy na třetím nádvoří zasáhly rozzuřené plameny ohně a zpustošily je k nepoznání. Byl to nejčernější den z dějin Hradeckého zámku a kamkoli dnes po zdích jeho pohlédneme, onen den stále a stále tane nám na mysli.

Rozhlédneme se teď po budovách, jež obklicují třetí nádvoří zámecké. Na straně jihovýchodní zachoval se dosud p ů v o d n í h r a d, vlastně hlavní část jeho, která stavebním ruchem ke konci 16. stol. byla ušetřena, ač zevnějšek upraven byl souladně s ostatními budovami. Čtverhranná vížka při tomto stavení byla za Jáchyma Oldřicha z Hradce zvýšena a na hoře znakem pánů z Hradce a Hohenzollernským ozdobena. Při požáru r. 1773. shořel původní hrad Jindřichův a od té doby holé zdi jeho smutně trčí k nebi, neboť střecha nebyla více položena na ně, nýbrž dovnitř mezi ně. Na

severozápadní straně zdvihá se rozsáhlý d ů m, v jehož přízemí vyklenuta jsou t. zv. Stříbrná sklepení, kde páni Hradečtí uschovávali drahocennější věci. Dům tento spojuje s t. zv. Novým stavením jiné stavení, jež sestává s kolonady a dvojích arkád. Nad Dorskými sloupy kolonády zdobí zeď pětilistá růže, úplný znak pánů z Hradce a hrabat z Montfortu. Sloupy arkád jsou tvaru Jonského. Nové stavení ze dvora jeví se o dvou, ze zájezdku o čtyrech poschodích. Vchází se do něho portálem, jehož krásné mřížové dvéře bývaly pomalovány a pozlaceny. Na každé straně portálu za dvěma Jonskými sloupy ukrývá se ve výklenku soška a nad dveřmi opět dva známé znaky upomínají na původce všech renaissančních budov na třetím nádvoří, Adama z Hradce a na choť jeho Kateřinu z Montfortu. Na schodech před portálem páni Hradečtí obyčejně vítali císaře, když bývali jejich hosti.

Vkročíme do vnitř Nového stavení a dveřmi po levé straně vejdeme do **archivu.** Jindřicho-Hradecký archiv zámecký náleží

k největším archivům panským v Čechách. Povstal z písemních památek po pánech z Hradce, Slavatech a Černínech. Pokud se týče nejstarších pánů z Hradce, jeví značné mezery, neboť mnoho listin jimi nastřádaných byloh zmařeno. Listiny a knihy, které zbyly po Slavatech, a které ještě zachovaly se po pánech z Hradce, nalézaly se dříve, nežli přeneseny byly do nynějšího archivu, ve světnici po pravé straně třetí brány a ve sklepě, jsouce namnoze již splesnivělé a spuchřelé. Když pak prodán byl r. 1851. na Hradčanech palác hrabat Černínů, přenesen byl odtud rodinný archiv Černínský do Hradce. Teprve přičiněním vlasteneckého a nadšeného přítele minulosti české, Eugena hr. Černína, byly v letech 1865—1867. upraveny nynější místnosti a p. František Tischer jmenován prvním archivářem. Svědomitě a s láskou věnoval se svému povolání a od r. 1868. uspořádal vzorně větší část archivních pokladů.

Archiv zámecký skládá se z pěti místností. V první místnosti nalézají se archivní seznamy; ve druhé účty statků Černín-

ských, pergaménové listiny v počtu k šesti stům, listiny někdy justiciárem panství Hradeckého Vojt. Posteltem spořádané, v pergamenové knize pěkně provedený rodokmen marquisů z Merode a hrabat z Westerloo a práva rychtářská. Třetí místnost naplněna jest registraturami a balíky listin dosud neprohlédnutých, čtvrtá pak každého, kdo navštíví archiv zámecký nejvíce zajímá. Ve skříních podél zdí uloženy jsou v ní historika, listiny týkající se černínské a mnohých cizích, mimočernínských rodin šlechtických, 8 diplomů hrabat Slavatův a 20 Černínův, urbář z r. 1654, jehož desky zdobí na emajlu malovaný pohled na Hradec a znak Slavatovský, a týž menší z téhož roku se znaky veškerých rycht panství Hradeckého, latinský kancionál z roku 1491. s krásnými iniciálkami, 1—9. a 11—13. kniha „Pamětí“ V. Slavaty 36) a několik duplikátů, téhož České, Německé, Vlašské

36) Pamětí Slavatovských čítá se 13 a nikoli 14 knih, jak Jos. Jireček (Paměti V. Slavaty 1866. str. 28 a 29) tvrdí. Kniha desátá, kterou Jireček pokládal za ztracenou (Tamže str. 24), nalézá se ve Waldšteinském paláci na Malé Straně v Praze a opsána byla letošního roku pro archiv Jindřicho-Hradecký.

a Latinské koncepty dopisův a vzácný exemplář kroniky Frant. Pražského z r. 1353. V zasklené skříni s 12. přihrádkami uloženy jsou některé znamenitější listiny a autografy archivu zámeckého, tak na př. list královny Juty z r. 1201., nejstarší to listina v archivu Jindřicho-Hradeckém, list sv Karla Boromejského, kvitance sv. Vincence, list Mikuláše Zrinského, sněm a snešení stavů českých r. 1440. s 69 pečeťmi, listiny vydané panovníky českými z rodu Lucemburského, Jagellonského a Jiříkem z Poděbrad, autografy panovníků Rakouských od císaře Ferdinanda I., předních účastníků třicetileté války, autografy mnohých jiných vynikajících nebo historických osobností, jako: Franklina, Humbolda, Linnea, Washingtona, Zschokea, Rousseaua, Marie Stuartky, vévody Alby, Škréty, Lomnického, Dobrovského, Palackého, Vocela, Tyla, Hálka atd. Na dvéřích jedné skříně visí průvodní list Heřmana Černína do Cařihradu z roku 1644. U okna stojí železná truhla Heřmana Jakuba hr. Černína s 10. západy, kde míval

uloženy peníze ku koupi koní. Nad touto truhlou pověšena jest na zdi zasklená skříňka s několika interessantními památkami. Vidíme tu límec Vil. hrab. Slavaty, potřísněný krví při vyhození jeho z okna královského hradu Pražského r. 1618., a kámen, na který padl, jeho jesovitskou čapku, žíněný škapulíř, sametový pás zlatem vyšívaný a váček na peníze, hraběnky Františky Slavatové, roz. hraběnky z Meggau, hřeben, ozdobu do hlavy, ubrousek, polštářek na jehly, modlicí knížku, dvě malé krabičky pižmem naplněné, rukavičky, růženec Karla Felixe Slavaty, konečně dvě střelné koule v Hradci nalezené a dřevěnou formu na perník. Vedle skříňky visí plátěný klobouk generála Karmelitánů, Karla Felixe Slavaty 37) a nad

37) R. 1622 při honbě v rozáhlých lesích panství Telečského na Moravě upadl Jan Karel Jáchym hrabě Slavata do vlčí jámy a marně volal odtud o pomoc, neboť daleko se od své družiny odloučil. Úzkost zmocňovala se mladého hraběte stále větší, čím více noc postupovala, i učinil slib, že vstoupí do kláštera, bude-li při životě zachráněn. K ránu uslyšeli hlas jeho někteří vesničané Vanovští, kteří ho vysvobodili. Ač byl již ženichem Kláry Terezie, hraběnky z Attemsu, splnil svůj slib a vstoupil do Vlašského kláštera karmelitánů v Caprarole. Na památku své nevěsty přijal jméno klášterní Carolns Felix a S Theresia. Když bratr jeho Frant. Leopold hr. Slavata zemřel bezdětek, byl jako poslední potomek svého rodu přemlouván, aby vymohl si dispensi a oženil se; než na podobné domluvy odpovídal, že svět proto nezahyne, zahyne-li rod Sla-

ní spočívají na podstavcích dřevěný kříž r. 1390. darovaný Oldřichem z Rožmberka Oldřichovi z Hradce, obsahující památky z oněch míst svaté země, kde Kristus a apoštolové chodili, a poprsí rytířská z hliny zhotovená s větší soškou, jež nalezena byla při odklízení zbytků starého krbu v Červené věži.

Pátou místností jest kancelář. Tu v zasklené vysoké skříni chová se na 7000 autografů, jež Eug. hr. Černín, s nákladem více než 40.000 zl. sebral, zápisky a různé práce jeho nazvané „Eugeniana“, a novější diplomy, z nichž jmenovitě zmínky zasluhuje jmenování Eugena hr. Černína dědičným členem panské sněmovny r. 1861. a udělení řádu zlatého rouna Jaromírovi hr. Černínovi r. 1884. Na zdi visí od Scheiwla provedené kopie fresek ze zámku Hradeckého, jež zobrazují legendu o sv. Jiří, Petra

vatovský. Dědičku panství Hradeckého Marii Josefu hrab. Slavatovou oddal s Heřmanem Jakubem hrab. Černínem v Malostranském kostele karmelitánském v Praze 12 ledna 1687. Nad onou vlčí jamou na panství Telečském dal vystavěti kostelík zasvěcený sv. Karlu Boromejskému. Zemřel jako generál karmelitánů v Římě 21. července 1712. Nevěsta jeho vstoupila též do kláštera a zemřela jako abatyše klarisek v Münchendorfu v Korutansku r. 1706.

Maixnera a Hanuše Schvajgra kopie dr. Jičínským rovněž v zámku objevené, zemský sněm představující fresky, dva malované obrázky s podpisy císaře Matiáše a choti jeho císařovny Anny, a jeden věnovaný Vil. Slavatovi arcivévodou Rakouským Leopoldem Ignácem, nejspíše to dary k jmeninám nebo narozeninám, dvě podobizny Bedřicha Falckého a choti jeho Alžběty, rytiny to provedené dle obrazu Van der Werffa, několik znaků a staré rodokmeny Černinské.

Rozloučíme se s archivem a po širokých kamenných schodech uvede nás klíčník do prvého poschodí Nového stavení na Rožmberskou chodbu a odtud do malovaných pokojů, zvaných tak od malovaných zdí, jež namnoze křiklavě byly opraveny. Všecky tyto pokoje mají táflované stropy. V prvém pokoji ozdoben jest strop znakem pánů z Hradce a hrabat z Montfortu a u zdi stojí veliká skříň ze 16. stol. s dvěma gotickými zámky a se znakem pánů z Hradce a z Rožmitálu, ve které prý manželka Adama I. z Hradce, Anna z Rožmitála měla svou

výbavu. Na zdi visí obraz Jana Karla Jáchyma Slavaty jako Parida a nevěsty jeho Klary hraběnky z Attemsu, jako Diany. Ve druhém pokoji zobrazeny jsou na stropě čtyři lidské smysly: zrak, čich, chuť a hmat. Ve třetím pokoji stojí psací stůl císaře Františka I. a skříň se starým nádobím. Ve čtvrtém pokoji zajímá nás piano, na němž hrával Mozart, vyučuje v domě Černínském, židle císaře Františka I., postel, na níž r. 1809. spal císař Napoleon v zámku Schönbrunském a r. 1845. Jan Rudolf hrabě Černín zemřel a vedle postel, na níž zemřela choť jeho Marie Terezie hraběnka ze Schönbornu r. 1838., staré jezdecké boty, podobizna Jáchyma Oldřicha Slavaty a choti jeho Františky hrab. Meggau, podobizna Heřmana Jak. Černína, znak Černínský a Schönbornský, obrazy na plechu: ukřižování Petrovo a obrácení Šavlovo. Největší z malovaných pokojů jest tabulnice, kde vidíme podél zdi rozložené lambrise z někdejšího Černínského paláce v Praze, starý přístroj na vzbuzení elektřiny, krásný

gobelin, představující člověka, jehož svět láká slávou i bohatstvím, avšak Kristus plamenným mečem své lásky přetíná osidla světa a získává tak člověka pro sebe a tím pro život věčný. V postaveném při zdi šatníku uloženy jsou drahocenné, jemně a uměle vyšívané rokokové šaty, přikrývka na stůl, přikrývky na postele a na koně.

Vrátivše se zatím z malovaných pokojů zpět na Rožmberskou chodbu, zajdeme si napřed do druhého poschodí Nového stavení a pak prohlédneme si obrazy po chodbě rozvěšené. Druhé poschodí Nového stavení zaujímal hlavně zlatý sál neb palác, jenž leskem svým přímo oslňoval. V něm obyčejně pořádány byly hostiny pro nejvznešenější hosty. Po stěnách rozvěšeny byly obrazy Českých panovníků, kopie to originálů, jež při požáru r. 1541 na hradě Pražském shořely. 38) Oheň r. 1773. proměnil nádherný

38) Při dělení statků Slavatovských r. 1693. rozděleny byly i obrazy panovníků Českých v zámku Hradeckém chované na pět dílů. Zda-li každý díl skutečně byl vydán, nemůžeme stanoviti, jedině tak říci lze o díle, jenž připadl k Telči, neboť v účtech z té doby nalézá se zmínka o kopiích obrazů českých knížat, zhotovených dle obrazů, jež musily vydány býti panství Telečskému. Shořely tedy v zámku Hradeckém r 1773 namnoze jen kopie kopií Telči připadlé obrazy Českých, a sice prvních panovníků, zachovaly se většinou dosud na zámku v České Olešné.

zlatý sál v sutiny, jen na zdi znáti jsou očazená místa, kde visely obrazy Českých panovníků počtem 81. 39)

Z rozvěšených po Rožmberské chodbě obrazů, všimneme si jen Adama II. z Hradce a choti jeho Kateřiny z Montfortu, posledního pána z Hradce Jáchyma Oldřicha a choti jeho Marie Maxmiliany z Hohenzollernu, Viléma hr. Slavaty v rouchu zlatého rouna a choti jeho Lucie Otilie z Hradce, Jáchyma z Hradce, malovaného po vytažení mrtvoly jeho r. 1565. z Dunaje,40) Jana Karla Jáchyma Slavaty, jak odříká se znaku svého, totiž slávy a statků hrabat Slavatů, a rozhoduje se pro život věnovaný Kristu, Viléma z Rožmberka, Petra Voka, posledního pána z Rožmberka, císaře Rudolfa II., téhož jako hocha se psíčkem, Markéty, choti Oldřicha III. z Hradce, Jana z Lichtenšteina a choti jeho Perchty z Rožmberka, zvané

39) Mimo tyto obrazy shořelo r. 1773. v zámku Hradeckém 39 podobizen a jiných 57 obrazů umělecky provedených.

40) Obraz tento jest kopie originálu chovaného ve špitále u sv. Jana křtitele.

„Bílou paní", 41) vyhození Slavaty, Martinice a Fabricia z oken královského hradu Pražského, jesuitská to komposice a čtyři obrazy, znázorňující, jak pán Český Vítek mezi pět synů svých, praotců pěti panských rodů Vítkovských, rozděluje statky a znak pětilisté růže. 42)

41) O podobiznách těchto malovaných v kroji 16. stol pochybuje se, že skutečně jsou podobiznami Jana z Lichtenšteina a Perchty z Rožmberka, neboť oba zemřeli v druhé polovici 15. století. — Bílou paní Hradeckou s Perchtou z Rožmberka stotožnil teprve Bohuslav Balbín. Hledati Bílé paní Hradecké v nějaké určité osobě historické, zdá se nám bezvýsledné. Nejpravděpodobnějším jest mínění, že Bílá paní má původ mnohem starší, že jest upomínkou, zbylou v mysli lidu z dob pohanských. Představovaliť si staří Slované smrť jako bílou paní a bílá barva byla také barvou smutku, až černá ji vytlačila. Bílá barva, jako barva smuteční zachovala se jediné při pohřbech svobodných lidí. Mínění, že v Bílé paní sluší hledati smrť, nasvědčuje i nejrozšířenější mezi lidem pověsť o Bílé paní, že se totiž zje uje, kdykoli má zemříti některý člen rodu panujícího na Hradci Jindřichově.

42) Obraz tento malován jest dle pověsti v rodech Vítkovských rozšířené, která od historické pravdy značně se rozchází. Dle pověsti měl Vítek pět sy ů, jimž před smrtí rozdělil své statky a znak pětilisté růže, a sice nejstaršímu Jindřichovi, předku pánů z Hradce, dal zlatou růži v modrém poli, Vokovi, předku pánů z Rožmberka, červenou růži ve stříbrném poli, Vilémovi, předku pánů z Landšteina, stříbrnou růži v červeném poli, Smilovi, předku pánů ze Stráže, modrou růži ve zlatém poli a levobočkovi Sezimovi, předku pánů z Ústí, černou růži. Naproti tomu jest historicky zjištěno, že měl Vítek určitě čtyři syny, z nichž jeden nazýval se Jindřich a druzí po něm Vítky. Jindřich stal se praotcem pánů z Hradce, kteří užívali zlaté růže v modrém poli, z Vítků stal se jeden praotcem pánů z Krumlova, kteří nosili ve svém štítě zelenou růži, druhý praotcem pánů z Rožmberka, třetí praotcem pánů z Třeboně čili z Landšteina. Jak pověsť správně udává, měli páni z Rožmberka ve svém znaku červenou růži ve stříbrném poli a páni z Landšteina barvy opáčné. Páni ze Stráže byly větví pánů z Hradce a proto ve svém znaku změnily si jen barvy znaku Hradeckého, užívali totiž modré růže ve zlatém poli.

Na jednom konci Rožmberské chodby chodí se do malovaných pokojů, na druhém do pokojů Rožmberských. V rozsáhlém prvním pokoji Rožmberském poutají k sobě cenné a od vynikajících mistrů pocházející obrazy: Bitva s Turky od Salvatora Rosy 43) Josef Egyptský dává se poznati svým bratrům od Petra Brandla, 44) zvěstování Panny Marie od Karla Škréty, 45) Frant. Josef Černín a jeho choť Isabella z Westerloo od Brandla, Humprecht Černín, nejspíše od Škréty, Heřman Černín, Marie Josefa Černínová roz. Slavatova, Vilém Slavata a starý obraz Panny Marie na pozlaceném

---

43) Salvator Rosa byl nejen znamenitým malířem, nýbrž i satyrickým básníkem a hudebníkem. Narodil se v Renelle blíže Neapole r. 1615. Nejraději maloval válečné výjevy, přepadnutí loupežnická, rozbouřenou přírodu, ale i vážné děje a půvabné krajiny. Obraz jeho na zámku Hradeckém v inventářích a dle nich ve všech pojednáních o zámku Hradeckém udává se za bitvu s Turky u Zenty r. 1606 Avšak, když byla bitva u Zenty, Rosa již 23 leta hnil, neboť zemřel r. 1673. Spíše mohla by to býti bitva u sv. Gotharda r. 1664., kde hrabě Montecuculi Turky porazil. Pruh vody, nad nímž zvedají se skály, byla by pak řeka Raaba, na jejímž levém břehu sv. Gothard leží.

44) Petr Jan Brandl narodil se r. 1660 v Praze a zemřel r. 1735. v Kutné Hoře. Obrazy jeho vynikají zvláště ušlechtilou komposicí a živou barvitostí.

45) Karel Škréta narodil se asi roku 1604., zemřel roku 1647. Obrazům svým snažil se vždy dodati co nejvíce pravdivosti a souměrnosti a jisté teplé a harmonické barvitosti, v čemž z českých malířů nikdo ho nepředstihl

dřevě malovaný. Ve vedlejším pokoji visí na stěnách obrazy Jana Lotha: 46) očistec a Adam a Eva vyhnaní z ráje, obrazy Filipa Roosa: 47) zvířata vypuštěná z archy Noemovy a okouzlená hrou Orfeovou, a konečně nade dveřmi visí podobizna císaře Leopolda I. ve skleněném rámci. Tento pokoj sousedí s osmihrannou věží, kde si dal Eugen hrabě Černín zříditi přívětivou pracovnu, ozdobenou na stropě znakem Černínským a Orsino-Rosenberským. 48) Odtud přichází se do pokoje, na jehož stěnách spatřujeme Kadlíkovy 49) akvarely z panství Černínského Krásného Dvora. Tohoto i ostatních dvou pokojů užívá se za pokoje hostinské.

---

46) Jan Karel Loth, historický malíř, narodil se v Mnichově r. 1632, Zemřel v Benátkách r. 1698. Zde nazván byl Apellem své doby.

47) Filip Petr Roos, též Rosou zvaný, Nizozemčan, narozen byl r. 1657,, zemřel r. 1705. Od svého delšího pobytu v Tivoli, jmenován byl též Rosou di Tivoli.

48) Choť Eugena hrab. Černína, Marie Terezie Josefa, byla rozená kněžna Orsinova-Rosenbergova.

49) Frant. Kadlík, (též Tkadlík) narodil se v Unhošti r. 1787. R. 1817. odebral se do Vídně, kde byl komorním malířem svého příznivce Eug. hraběte Černína. R. 1837. stal se ředitelem Pražské malířské akademie Zemřel r. 1840.

Vrátíme se opět za Rožmberskou chodbu a po arkádě přejdeme do stavení, jež uzavírá třetí nádvoří na straně severozápadní. V něm jest nejrozsáhlejší místnost z celého zámku, tak zvaný Španělský čili rytířský sál. Sál tento měl kruchtu pro hudebníky a kolem něho vedla galerie. U zdi stojí pěkně pracované železné mřížové dvéře. Dnešní pustota španělského sálu jest dílem požáru r. 1773. Ze sálu vedou okna do zelených pokojů, jichž jest pět, a dvéře do nového fraucimoru, kde bydlívaly paní Hradecké a v kapličce zvěstování Panny Marie zasvěcené konaly své pobožnosti. Kaplička jest však mnohem starší fraucimoru, vystavena byvši nejspíše Jindřichem IV. z Hradce. Nazývána bývá též kaplí Bílé paní, poněvadž prý se v ní Bílá paní modlívala. Stěny její pokrývají krásné fresky. Spatřujeme tu po levé straně Madonu a před ní klečícího muže, ve zlatohlav oděného, se splývajícími na ramena vlasy a se zlatou růží v modrém poli, nejspíše Jindřicha IV. z Hradce. Opodál klečí tři ze-

mřelé choti Jindřichovy, v černém a bílém rouchu, Alžběta ze Šternberka, Eliška z Cimburka a Majdalena hr. z Gleichenu. 50) Pod nimi vymalovány jsou jejich znaky a nad nimi na stužkách napsána jména. Naproti opět před Madonou klečí ženská postava rovněž ve zlatohlavu oděna, pod níž vymalována jest červená růže v bílém poli. Nepochybně freska tato zobrazuje Annu, dceru Jindřicha z Hradce, která provdána byla ve třetím manželství za Jindřicha z Rožmberka (†1526.) Nade dveřmi klečí před Madonou syn Jindřichův Adam v rouchu hnědém, jako hoch, a na levé straně ode dvéři, jako mladík. Fresky tyto byly r. 1839. nešetrně opraveny, pouze ve výklencích okna uchránil štětec moderního malíře sv. Krištofa přenášejícího vodou Krista, anděla a

50) Čtvrtá manželka Jindřichova Anna kněžna z Münstrberku není v kapli Bílé paní vyobrazena. Soudí se, že stalo se tak asi proto, že byla jediná z paní Hradeckých té doby podobojí. (Sedláček Hrady str 18.) Snad oprávněnější byla by doměnka, že všecky fresky nebyly současné malovány a sice, že Jindřich IV. z Hradce dal zprvu jen sebe a tři manželky své vypodobniti po smrti poslední z nich, Majd. hrab. z Gleichenu (†1492.) Dítky jeho Adam a Anna, jež porodila mu teprve čtvrtá manželka Anna kněžna z Münstrberku, byly by tudíž teprve o kolik let později do kaple Bílé paní přimalovány. Annu z Münstrberka pojal Jindřich za choť r. 1493.

jakéhosi člověka shrbeného, jenž nese břímě. Na stropě vidíme tytéž znaky, co na stěnách, a mimo to rozložený znak pánů z Hradce. Oltář zdobí uměle ze dřeva v 15. stol. vyřezaný obraz zvěstování panny Marie, kdežto na starém sankturarii jest vyřezáno narození Ježišovo.

Z kaple Bílé paní odebéřeme se do arkády nad starou branou hradní a odtud po úzkých schůdkách do Červené věže. Goticky sklenutá vysoká síň v Červené věži po dlouhá léta byla udírnou, ač někdy dojista užívalo se jí ku daleko vznešenějším účelům. Kouř pouštěl se dovnitř z kuchyně čtyřmi otvory v podlaze prolámanými. Na jedné začazené zdi objevil Dr. Karel Jičínský fresku, v níž poznáváme zemský sněm čili soud a nad ním sněm ptactva. Pod freskou byla asi zasazená deska a nad hlavami přísedících zemského soudu napsaná na stužkách jména jejich; leč nezachovalo se ani jedno, ježto všecky stužky byly silnou fermeží přetřeny. Freska tato zobrazuje zajisté ně-

jaký určitý sněm.51) Na jiné stěně nalezlo se několik, valně poškozených menších fresek, na stropě pak spatřiti lze rozmanité arabesky a znak Drslavcův, Ronovců a snad i Šternberků. Původ fresek těchto klásti sluší do 15. stol. a sice do doby Jindřicha IV. z Hradce. V jedné ze stěn Červené věže povšimnuti ještě zasluhují troje výklenky; avšak sporno jest. jaký měly účel. Jičinský domnívá se, že světnice, do nichž vedly z dolejšího výklenku schody, bývaly žalářem pro vznešenější vězně, a že po nich tito vězňové k výslechu byli vedeni a stanuvše na posledním stupni, jen hlavou a prsy přes otvor onoho výklenku vyčnívali. Sedláček naproti tomu soudí, že byly výklenky ty nepochybně pro skříně a truhlice, ve kterých drahocenné šatstvo a věci některé se uschovávaly.

Z Červené věže po pavlačce přichází se do kulaté veliké věže, do lidomorny. Zde r. 1438. hladem zahynul Zikmund z Varten-

51) Dr. Jičínský ve své brožuře „Objevení fresek na zámku v Jindř. Hradci“ domnívá se, že freska jim objevená představuje nejspíše dohotovení „Zřízení zemského krále Vladislava.“

berka, pán na Děčíně, 52) a vězněn byl r. 1421. Táborský kazatel Martinek Houska, jenž téhož ještě roku upálen byl v Roudnici

Sejdouce opět po schůdcích dolů, prohlédneme si vnitřek stavení, jež s romanskogotickou branou a kulatou věží tvoří hlavní zbytky starého hradu Jindřichova. Komnaty mají namnoze ještě prvotní valenou klenbu a u oken zděná sedátka, některé byly ku konci nebo počátkem 15. století goticky překlenuty. Jednou z nejstarších jest ona místnosť, kde objeveno bylo na stěnách vyobrazení legendy Svatojirské. Kamenné ostění dveří sestává z plného a lomeného oblouku, opětná to kombinace slohu románského s gotickým. Něco podobného shledáváme i u zazděných dvéří uvnitř. Klenutí jest však daleko mladší, snad asi ze 16. století. Celá místnosť přepažena byla někdy dřevěným stropem. Fresky na stěnách jejich objevil r. 1838. Eugen hrabě

52) Když král Albrecht ucházeje se po smrti císaře Zikmunda o trůn Český, obléhal Tábor spolu s Menhartem z Hradce doneseno mu, že by o něho Zikmund z Vartenberka zradou ukládal I byl jat, Menhartovi z Hradce odevzdán a ve veliké věži zámku Hradeckého uvězněn.

Černín právě, když pět set let již přečkaly; neboť, jak zachovaný nápis nad zazděnými dveřmi svědčí, byly malovány r. 1338. za pana Oldřicha z Hradce, který tu s jakýmsi knězem Christanem Dunherem rovněž jest vyobrazen. Nápis onen zní: Diez gemelde Ulr von dem neienhausse hiez . . . . nach cristus geburt dreuzehn edert iar im acht und dreisigste iar. Nápisy vůbec při všech freskách jsou německé, v nářečí Rakouském. Zajimavo jest, že ve štítu svém sv. Jiří má kříž německých rytířů. Pod vyobrazeními legendy sv. Jirské, spatřujeme zřetelně 18 znaků, i jsou to snad znaky tovaryšstva, jež táhlo r. 1337. proti pohanským Prusům. Byla-li tato místnost kaplí čili nic, nesnadno rozhodnouti. Kapli nasvědčuji dva gotické výklenky vedle dveří; naproti tomu latinský nápis: anno dni milsmo trecenteo. XXXI. fuerunt hic baliste XVI., jenž čte se vysoko na oné stěně, kde vyobrazen jest Oldřich z Hradce, dokazoval by zase, že aspoň r. 1331. uloženo tu bylo, neb snad jen v hořejší místnosti, šestnácté praků. Na podlaze stoji velký a malý rošť

a zapuštěn jest do ní templářský mezník, nalezený blíže bažantnice, jediná to památka po řádu Templářském v Hradci.

S touto místností sousedí zámecká kaple sv. Ducha, jež zaujímá čásť přízemí a prvého poschodí v starém hradě Jindřichově. Prvotní kapli tvořila asi jen nynější loď a byla zajisté již Jindřichem I. vystavena, jak patrno z gotických oblých žeber, jež spočívají na románských konsolách. R. 1482. Jindřich z Hradce dal ku kapli přibrati baštu, z níž vystaveno bylo presbyterium. V r. 1709. a 1710. byla kaple sv. Ducha opět rozšiřována a při tom zabileny staré fresky na stěnách, představující život Ježíšův a Panny Marie. Kopie jejich zachovaly se v archivě. Na místo fresek těchto r. 1710. přišly nynější, valně již zašlé malby. Kaple sv. Ducha památna jest zvláště svatbou, již tu r. 1564. slavil Mikuláš hrabě Zrinský s Evou z Rožmberka. Dvě léta na to 8. září padl hrdinskou smrtí u Szigetu.

Dveřmi blíže zámecké studně octneme se na nádvoří a přešedše je, vstoupíme mří-

žovými dveřmi do zámecké zahrádky, jež prostírá se před nádherným renaissančním pavillonem. Původně nazýván byl Novým altanem, dnes znám jest pod jménem „Rotunda“ čili „Rondell.“ S levé strany přiléhá k němu kolonáda 29 m., s pravé 60 metru dlouhá. Pravá kolonáda bývala delší a na konci jejím nalézala se lázeň, avšak r. 1881. byla přezděna. Základy k rotundě byly položeny r. 1592., r. 1597. byla dokončena. Stavbu řídil vlašský stavitel Maria Facon de Vomio. Korouhvičky, makovičky a lucerna se stříškou byly pozlaceny, zdi zevně 16 obrazy pomalovány, ve výklencích stály čtyři pěkné sochy, z nichž jedině socha Herkulova, byvši zazděna, se zachovala. Krásné stukateurové ozdoby uvnitř byly silně pozlaceny a ve výklencích nalézaly se sochy. S klenby shlíží dolů znak Adama z Hradce a Kateřiny z Montfortu, obklopený čtyřmi olejovými obrazy. Na římse vine se německý nápis z arabesek: „Aus List der schlangen Adam Eve, des: kam: wir in Versuchung und wegen von: Gott: was be-

schaffen: die Menschen gab sich in Eigensinnigkeit." Podlaha rotundy a obou kolonád vydlažděna byla bílým a červeným mramorem. Uprostřed podlahy byl otvor vedoucí do podzemní místnosti, odkud stlumené zvuky hudby vnikaly nahoru, kde tančilo se nebo hodovalo, zvláště při svatbách a vznešených návštěvách. 53) V novější době konaly se v rotundě valné hromady o různých sjezdech, pořádaly přednášky a koncerty 54).

Procházka předměstími.

Nové Město.

Z náměstí přichází se na **Novoměstské předměstí** Panskou ulicí. Od města odlučovaly je hradby a hluboký příkop. Na této straně táhly se hradby a příkop od domu č. 19., který stojí na břehu rybníku a povstal ze staré bašty, k Pražské bráně,

53) Tak na př., když r. 1721. 6. července Alžběta Kristina, choť císaře Karla VI na cestě z Karlových Varů do Vídně v Hradci se zastavila, byla uspořádána hostina v rotundě osvětlené stříbrným lustrem, dvěma nástěnnými stříbrnými svícny a 100 voskovými svícemi.

54) Dvakráte hrál tu též František Ondříček

a odtud až k baště, kde nyní zbudována jest nemocnice. Do příkopu dala se napustiti voda z rybníka, která stékala do níže položené řeky, takže ve případě obležení mohl Hradec Jindřichův se všech stran vodou býti obklopen. Příkop tento počal se zasypávati již roku 1824., ostatek roku 1835. Prostora tím povstalá v letech 1836. —1842 přeměněna byla v sady, jež jsou oblíbenou procházkou Hradeckého obecenstva. Nižší část sadů byla zasypána zemí získanou při stavbě nové kasárny r. 1882.—1883. Z příkopu, kde jsou nyní sady, přiléhaly ku hradbám tři bašty, jedna polookrouhlá jež dosud se zachovala, a dvě čtverhranné, které byly zbořeny. Mimo to zachovala se část hradeb se čtverhranou baštou za domem č. 108—I. a část příkopu za střelnicí.

K severní straně sadů zdvihá se nepatrně půda a na místě tom zřízena byla r. 1848. kašna. Rourovod její jest onen pranýř, který stával na náměstí před radnicí. Kamenné koule od pranýře leží nyní před vchodem do sadů.

Uličkou mezi domem č. 186 a zahradou domu č. 167. přijdeme ze sadů k obecnímu dvoru. Nové město povstalo asi většinou ze samých dvorců, jež patřily buď menším šlechticům, buď zámožným měšťanům. Jedním z takových šlechtických dvorců byl také nynější obecní dvůr. Nejstaršími držiteli jeho připomínají se Čechové z Kozmačova. Jáchymu Čechovi, jenž súčastnil se r. 1618—1620. vzbouření Hradeckého, byl dvůr jeho skonfiskován a prodán hejtmanu zámeckému Jiří Müllerovi z Rottenburku a po něm zdědil jej Matiáš Rut z Rutenšteina, tolikéž hejtman panství Hradeckého. Koupí přešel na to na rytířský rod Koniasů z Vydří a pak na generála Jana Severina de la Marche, jehož tu r. 1723. navštívil přítel jeho princ František Lothrinský. Syn generala la Marche, Michal, prodal dvůr po otci zděděný měšťanu Hradeckému Josefu Mitnekerovi. Po něm ještě několik měšťanů vystřídalo se v držení nynějšího obecného dvora až r. 1874. koupila jej obec. R. 1875. přeložena sem byla měšťanská dívčí

škola, téhož roku upraveny tu místnosti pro školu tkalcovskou, která však roku 1881. zanikla. Roku 1875. zřízena v obecném dvoře opatrovna, roku 1883. ochotnické divadlo, jež loňského roku přeměněno bylo ve skladiště pro domobranu. Když r. 1885. měšťánská škola dívčí přeložena byla do jiné budovy, upotřebeno místností jejích k městskému sirotčinci. O založení sirotčince získal sobě přední zásluhu starosta města JUDr. V. Naxera a největšími podporovateli jeho stali se nynější paní Hradecká, Josefina hraběnka Černínová roz. hraběnka Paarová a choť její Jaromír hrabě Černín.

Na blízku obecního dvora zbudována byla r. 1882–1883 nákladem obce 55) nová kasárna, kde nyní leží prápor pěšího pluku č. 75. Kolem kasarny upraveny jsou r. 1884. sady Jablonského. Loňského roku rozšířeny byly až ku klášterské ulici. Do ulice této vchází se vkusným vchodem, který zříditi dal okrašlovací spolek „Vesna.“

55) Veškera stavba nové kasárny stála 145.136 zl. 93 kr.

V klášterské ulici nejpamátnější budovou jest **klášter františkánský s kostelem sv. Kateřiny**. Františkáni přistěhovali se do Hradce r. 1457. a používali zprvu kostela sv. Václava. Teprve r. 1478—1479. vystavěl jim Jindřich z Hradce klášterní budovu a kostel sv. Kateřiny. Při klášteře zřízeny byly také zahrada a pohřebiště pro mnichy a obehnány vysokou zdí. Ač nadáni byli františkání nikoli chudě panem Jindřichem z Hradce, přece mnohem lépe dařilo se jim, když r. 1564. odstěhoval se z Hradce blízký jim řád minoritů. Templaři, Němečtí rytíři a minoriti Hradec opustili, řád františkánské jedině tu zůstal, ano přečkal i řád jesuitský, který sem r. 1595. panem Adamem z Hradce byl uveden. Z počátku byli františkáni na jesuity řevniví a půtky mezi nimi často dosti ostré panovaly po kolik let. Františkáni obyčejně zvítězili, neboť hájili dobrého práva svého proti jesuitům, kterým již všecky kostely v městě nedostačovaly, takže vtírali se i do kostela sv. Kateřiny a tu kázali. Spor mezi fran-

tiškány a jesuity uklizen byl hlavně r. 1608., kdy františkáni zakázali jesuitům, že nesmějí ani kázati v jejich kostele ani sem processi voditi. Jesuité ustoupili uchýlivše se se svými kázaními i procestvími do kostela sv. Trojice.

U podobojích ovšem nebyli oblíbeni ani jesuité, ani františkáni. A tak se stalo, že r. 1619. byli františkáni od nich z města vyhnáni a klášter i s kostelem vydrancován a vypálen. Nad františkány slitovali se Vilém Slavata, Kateřina z Montfortu a zvláště Adam Pavel Slavata, jejichž nákladem klášter i kostel sv. Kateřiny znova byly vystaveny. Nový kostel posvěcen byl arcibiskupem Pražským Arnoštem Vojtěchem hr. z Harrachu 6. září 1625. Vižka plechem pobytá, v níž visí dva zvony, vystavena byla teprve r. 1661. Požárem zastížen byl františkánský kostel kromě r. 1619., ještě po dvakráte. R. 1669. shořela hořejší část kláštera a kostela i dal je znova vystavěti Ferdinand Vilém hr. Slavata. Z té doby pochází; totiž jehož klenutí spočívá na čtyrech

sloupech, čte se i vchod do kostela na něm r. 1672. Při požáru r. 1801. vyhořel opět klášter s kostelem a byly opraveny z dobrovolných darů.

Kostel slohem svým nikterak nevyniká. Jest to známý sloh, jenž vyvinul se na rozhraní mezi slohem renaissačním a barokovým. Týž ráz má po většině i oltář sv. Kateřiny s tabernákulem z r. 1678. a oltáře sv. Františka Serafínského, sv. Anny, sv. Josefa, sv. Kříže a sv. Petra d' Alkantara.56) Pod kostelem sv. Kateřiny nalézá se několik hrobek. Z pohřbených tu uvádíme Adama Pavla hr. Slavatu syna Viléma hr. Slavaty (†1679.), bratra jeho Františka hr. Slavatu, Sibyllu Slavatovou roz. z Mansfeldu, nevlastní matku Viléma Slavaty a Gotthelfa 57)

56) Obraz na tento oltář malovati dal biskup Litoměřický Arnošt hrabě Valdštein, malířem Františkem Kučerou, když prchnuv r. 1779. před vojskem Karla, vévody Zweibrückenského, z Litoměřic nějaký čas v Hradci se zdržoval

57) Po smrti svého otce Adama Slavaty (†1616.) vzal Vilém Slavata k sobě do Hradce nevlastní matku Sibyllu z Mansfeldu a nevlastního bratra Adama Gotthelfa. Mnohé domlouván přimělo ji, že r. 1622 zřekla se své dosavádní víry a za příklad ostatním podobojím přestoupila v kostele jesuitském k víře katolické. Mikuláš Dačický z Heslova v pamětech svých (ve vydání dra. Ant. Rezka na str. 288) praví první o tom: A tu hned (po návratu V. Slavaty do Hradce) poddaní k náboženství římskému přinuceni jsou. v čemž i paní macecha jeho, p. Sibylla roz. hraběnka z Mansfelda, jsa religionu evangelitského,

Vojtěcha Kapouna ze Svojkova 58), Jana Vratislava z Mitrovic, pána na Voticích (†1637.) choť jeho Reginu Ludmilu z Talmberku (†1633.) a Františku Věžníkovou roz Voračickou z Paběnic (†1677.)

Ku kostelu sv. Kateřiny přiléhají dvě okrouhlé kaple. Kaple Panny Marie Andělské čili Porciunkule, zbudována byla na památku Adama Pavla Slavaty r. 1671. Oltář v ní pochází z r. 1675. Uloženy jsou v něm ostatky sv. Theodora, které Jáchym hr. Slavata obdržel pro kostel sv. Kateřiny od papeže Innocence XI. Druhá

---

nabádána jest a pokušení měla avšak potom přece svolila Ale coacta fides, nulla est fides; víra z přinucení žádná víra není, aniž co prospívá . . Ani Kristus pán, syn boží nenutil k víře mocí světskou, ale slovem svým svatým . . aniž moc světská napraví u víře bludného, nebude-li napraven slovem božím. — Syn Sibylly z Mansfeldu Adam Gotthelf přestoupil k víře katolické ještě před svou matkou r. 1616, jak jesuité vypravují, následkem čtení pozdravení andělského a spatření krvavé hostie. Za manželku měl Kristianu Jakobinu z Pöttingu a zemřel bezdětek později nežli jeho matka. R 1631. byl ještě na živu, neboť roku toho posláno mu bylo z poručení Vil. Slavaty do Pasova 73 dukáty a 53 kr. Účty v archivu zámeckém.

58) Vojtěch Kapoun ze Svojkova byl plukovníkem ve vojsku císařském. R. 1646. 16. února byl s 30 jezdci u Hradce Jindřichova od Švédů přepaden a zajat, posádkou však Žirovnickou ještě téhož dne vysvobozen. Za manželku měl Evu Polixenu, dceru známé „staré Češky“ Zuzany Černínové Zemřel 11. prosince 1663 a byl 14. ledna 1664. v Hradeckém kostele sv. Kateřiny pochován.

kaple jest zasvěcena Antoninu Paduanskému.

Vystavěti ji dal r. 1662. hejtman panství Hradeckého Samuel Ferdinand Karel z Karlsberku (†1646.), jenž ve hrobce pod kaplí odpočívá. Oltář v této kapli zhotoven byl r. 1665.

Jako ve všech klášteřích, má i Hradecký klášter Františkánský svůj ambit. Při něm vystavena jest kaple sv. Barbory, jejíž oltář r. 1625. posvěcen byl Pražským arcibiskupem Arnoštem Vojtěchem hr. z Harrachu.

Naproti klášteru vystaven byl vdovou po Jindřichu z Hradce a vnučkou krále Jiří Poděbradského, Annou, kněžnou z Münsterberka, a dcerou její Annou, vdovou po Jindřichu z Rožmberka t. zv. Klášteříček. V rozsáhlé budově této založily ústav pro opatrování nemocných a svěřily jej bekyním, jež povinnostmi svými podobaly se nynějším milosrdným sestrám. Proto nazýván býval Klašteříček často i Špitálem u sv. Kateřiny. Základní listinn

odevzdala Anna z Münsterberka a Anna z Hradce purkmistru a konšelům s nařízením, aby platnosť její hájili, kdyby některý z potomních pánů Jindřichova Hradce na statky Špitálu u sv. Kateřiny sáhnouti chtěl. Než přes to zrušila jej r. 1598. Kateřina z Montfortu. 59)

Klášteříček byl po mnohá léta vdovským sídlem. Současně s Annou, kněžnou z Münsterberku a s dcerou její Annou z Hradce, obývala jej matka její Kateřina, kněžna Saská, a Anna z Rožmitála, vdova po Adamu I. z Hradce. Za pobytu Anny z Hradce v klášteříčku vznikl tu roku 1556. oheň, zničil krov, několik světnic a pavláčku, po které chodilo se na kruchtu do kostela sv. Kateřiny. 60) Dosud zachované na pavláčce znaky Münsterberský a Rožmitálský, kombinovaný se znakem pánů z Hradce, upomínají na dvě z prvních obývatelek Klášteříčku. Z ostatních paní Hradeckých, jež

59) Viz str. 66.

60) Pavláčka z klášteříčku do Františkánského kostela nebyla tudíž vystavena teprve Kateřinou z Montfortu, jak často se uvádí, ovšem možno jest, že dala ji přestavěti

po smrti svých manželů tu sídlily, zmiňujeme se ještě jen o Kateřině z Montfortu a Marii Isabelle z Westerloo. 61)

R. 1801. klášteříček vyhořel a v opravené tu přední části obývali nějaký čas panští úředníci. Obec Jindřicho-Hradecká koupila jej od Eug. Jar. Černína r. 1849. a nyní umístěny jsou v něm okresní soud a berní úřad.

Z domů v Klášterské ulici zasluhuje povšimnutí toliko d ů m č. 84., nad jehož vchodem zazděna jest mramorová deska s vytesaným sv. Florianem z r. 1662. a d ů m č. 145., kde zachoval se kus staré gotické klenby.

K m e n t o v o u u l i c í přejdeme z Klášterské do Jarošovské ulice. V Kmentové ulici podíváme se do dvora č. 89., jehož arkády upomínají na arkády zámecké, a jenž míval svou vlastní kapli. Takové domácí kaple ovšem více neužívané, zachovaly se dosud i v některých jiných domech.

---

61) Isabella z Westerloo obývala Klášteříček 24 roky a zemřela tu 1. dubna 1780.

V Jarošovské ulici naproti ulici Kmentové stojí dvůr Traumüllerovský, lidem obyčejně Traminářským nazývaný. Patříval Traumüllerům z Erenšteina, od nichž dostal se koupí k panství Hradeckému. Na zdi zvenku spatřuje se znak pánů z Hradce a hrab. Černínů z Chudenic. O něco výše jest dvůr č. 57. s rozsáhlou zahradou, z polí zdělanou. Majitel jeho archaelog p. Jindřich Rychlý, objevil v zahradě této pět okrouhlých jam, v nichž nalézaly se střepiny tuhových i hliněných nádob, železné škváry, kančí zuby, dýnka s rozličnými vypouklými okrasami, korálky, železné hroty šipek, uhlí a popel. Jsou to nepochybně zbytky dílen, kde v dávné době, leč již historické, železo se slévalo a přepalovalo, a snad také hliněné nádobí zhotovovalo. 62)

Jarošovskou ulici ukončuje **hřbitov, s kostelem sv. Trojice**. Hřbitov tento založen byl r. 1582. Ku stálým prosbám obyvatel-

62) Šíře o nálezu tom pojednal J. Rychlý ve stati „Archaeologické výzkumy v Jindřichově Hradci". Arch. Památky, díl XI, str. 162—166.

stva, zvláště podobojích, když hřbitov u farního kostela více nedostačoval, a soudilo se, že z pochovávání mrtvol ve středu města vznikají nakažlivé nemoci. Adam II. z Hradce nejen svolil ku zřízení nového hřbitova, nýbrž i odškodnil ony měšťany, kteří svá pole a zahrady k účelu tomu postoupili. Hřbitov posvěcen byl roku 1584. arcibiskupem Pražským Martinem Medkem. Na hřbitově vystavena jest r. 1852. pěkná hrobka rodiny Landfrasovy s kaplí sv. Kříže; hrobka rodiny Wachtlovy a manželů Togniových. Z těch, kdo tu pod zemí spí spánek věčný, uvádíme toliko MUDra. Josefa Procházku, (†1856.) buditele narodního vědomí v Jindřichově Hradci a spisovatele, P. Josefa Claudia, jenž sepsal několik historických spisů o Hradci Jindřichově, (†1857.) P. Frant. Rulla, spisovatele „Monografie Hradce“ a Jana Ortha, spisovatele „Topografického slovníku Čech“, a „Nástinu historicko-kulturního“ obrazu Hradce Jindřichova a mnoha historických pojednání.

V Hradci Jindřichově bylo sice kolik kostelů, avšak ani jednoho z nich nemohli

podoboji stále se množící pro sebe, jak si přáli užívati. I vymohli si na Adamovi II. z Hradce svolení, aby si směli na novém hřbitově za městem kostel vystavěti. Pan Adam z Hradce, ač katolík, nebyl nikterak zaujat proti podobojím, ano hejtman jeho Jan Zelendar Prosovic připomíná se mezi předními podnikateli stavby. Dostaven byl kostel sv. Trojice. r. 1594.

Avšak téhož roku, kdy podoboji svůj vlastní kostel si zbudovali, byv přemluven, povolal pan Adam do Hradce zaryté jejich nepřátely jesuity a udělil jim právo patronátní ku všem kostelům na svých panstvích. Dvě léta, co žil ještě Adam z Hradce, chovali se jesuité naproti podobojím klidně, leč hned po smrti jeho počali proti nim vyzývavě vystupovati. Syn Adamův Jáchym Oldřich a matka jeho Kateřina z Montfortu daleko více přáli jesuitům a vyhovovali jejich záměrům. Již r. 1597. vydána byla panem Jáchymem instrukce hlavně proti Českým bratřím; roku 1597. nařízeno, že do špitálu sv. Jana nesmí nikdo býti přijat, kdo by

nepřijímal pod jednou způsobou a škola podobojím byla zavřena; r. 1599. odstraněno několik farářů nekatolických, kněží nekatoličtí z panství vyhnáni a na hřbitovech katolických zakázáno pochovávati nekatolíky. I nebylo ani v kostele sv. Jana dovoleno pohřbíti hejtmana zámeckého, Václava Lipovského z Lipovic, který byl podoboji a r. 1600. zemřel. Naproti jesuitům odvolávali se podoboji k Basilejským kompaktátům; jesuité však odbyli je, že Čechové, s nimiž kompaktáta byla ujednána, přiznávali se k jiné víře, nežli oni, tudíž že pro ně neplatí.

Po smrti Jáchyma Oldřicha stal se pánem Hradeckým Vilém Slavata, manžel sestry jeho Lucie Otilie. Jesuité nalezli v něm ještě větší podporu pro své snahy, nežli v posledním pánu z Hradce. Již 3. února r. 1607. prohlásil kostel sv. Trojice za majetek jesuitův a katolíkův, a nařídil, aby se hřbitov přehradil a ona část za kostelem 63) podobojím za pohřebiště vykázala, kam

63) Na místě, kde byl vchod na hřbitov podobojích zazděna jest dnes kamenná deska s nápisem: „Cippus Humibis Prosapiae Novotny. Anno MDCCCLXV.

zvláštní vchod si udělati mají a své mrtvé beze zpěvu a zvonění pochovávati, a to že mají pokládati za milost, kterou jim jesuité dle dobrého svého zdání odníti mohou.

S milostí takovou nebylo měšťanstvo podobojí spokojeno; ano Slavata způsobil tím jen, že ještě mnoho katolíků prohlásilo se pro kalich. Jinak netroufali si dotud podobojí zmužileji vystoupiti se svými požadavky a dáti stížnostem svým náležitého výrazu. Teprve když r. 1609. uslyšeli, že stavové podobojí až k nejdřív příštímu sněmu svobody náboženské si vymohli, jali se i oni pro sebe téže svobody dobývati. Po dvakráte žádali Slavaty osobami ze svého středu vyslanými, by jim potvrdil svobodu náboženskou a vydal kostel sv. Trojice. I k panu Petru Vokovi z Rožmberka se utíkali, aby za splnění těchto žádostí u pána jejich se přimluvil. Avšak Slavata ku všem podobným žádostem odpovídal toliko, že nebude se stavěti proti tomu, na čem se král se stavy usnese. Avšak i po vydání majestátu císařem Rudolfem II. podobojím ne-

povolil, vymlouvaje se, pokud se týkalo žádosti jejich za kostel sv. Trojice, že právo patronátní k němu a ke všem kostelům Hradeckým patří jesuitům. Velké rozhořčení proti jesuitům i vrchnosti vzbudilo mezi podobojími jednak, že Vil. Slavata r. 1610. dosadil do městské rady místo podobojích jen samé katolíky a pak zpráva, jež roznesla se při smrti Mariany manželky Melichara Hoffmanna zámožného měštana Hradeckého. Hoffmann chtěl ji pochovati v hrobce, kterou si zbudoval pod kostelem sv. Trojice, a kde odpočívali již jeho rodiče a dvě dcery; než hrobka byla prázdna nalezena. Jesuité mrtvá těla vyzdvihli, a poněvadž nebylo známo, kam je odstranili, vypravovalo se, že je v kořist rybám hodili. I nastalo mezi lidem takové rozjitření, že by snad byl do kolleje vnikl a jezuitům se pomstil. Zatím jesuité, jak sami se totiž omlouvali, již před pěti lety, když hlavní oltář nad hrobkou Hoffmannovou se stavěl, přičinili se, aby byly tělesné pozůstatky rodičů a dcer jeho v témž kostele nedaleko oné hrobky pochovány,

neboť prý dle zákonů církevních trpí se pod oltáři jen ostatky svatých.

Jak pobouřeni již byli podoboji ukázalo se, když r. 1613. zemřel jakýsi řemeslník, jenž před smrtí se nevyzpovídal a tudíž nesměl býti dle nařízení Slavatova za zpěvu a zvonění na hřbitově sv. Trojice pohřben. Avšak lid se shlukl, zpíval a způsobil, že se musilo při pohřbu zvoniti. Na to odebrali se do kolleje primas Matouš Kobr s několika sousedy, vyhledávajíce při jesuitech, aby všecky zákazy proti nim byly zrušeny, zvláště také zápověď zvonění a zpívání při pohřbech. Jesuité odvětili, že o této zápovědi nepřísluší rozhodovati jim, nýbrž jeho milosti pánu. I vyslali podoboji posly k Vil. Slavatovi na Tábor, odkud Slavata psal arcibiskupovi, který svolil, že při pohřbech luteránů k sv. Trojici muže býti zpíváno i zvoněno, ale ještě nesvěcenými zvony. Jesuitům i vrchnosti podoboji odsloužili se částečně za všecky dosavádní útisky r. 1615, kdy ponechali v plen ohni budovy jesuitské i panské, neboť nikdo z nich úmyslně ne-

hasil. Pro skutek tento ovšem nezískali si lásky u Viléma Slavaty, naopak zatvrdil se proti nim ještě více. Tak nedovolil ani Jáchymu Čechovi z Kosmačova, aby mohl pochovati svou manželku v kostele sv. Trojicí i musil ji pohřbiti v Kostelní Radouni.

Dostavše zvěst o vyhození Vil. Slavaty r. 1618. v Praze, konečně se Hradečtí podobojí vzchopili a vzbouřili. Když největších nepřátel svých jesuitů se zbavili a útoky hraběte z Dampieru a Bukvoje odrazili, hleděli si podobojí nejprve kostel sv. Trojice pojistiti. V té příčině obrátili se k direktorům, i byl jim 27. ledna 1619. kostel sv. Trojice za majetek přisouzen recessem, který v kostele tomto veřejně byl čten, načež klíče od něho podobojím jsou odevzdány. Hned některé osoby zvolili si za ochrance, řiditele a pomocníky téhož kostela a k obstarání kazatele a mistra školního. Volby tyto konali a záležitostech svých pod širým nebem na hřbitově sv. Trojice rokovali, takže se to podobalo jakoby nějakou vojenskou radu mezi sebou drželi, při čemž „jeden Burian

Bramhauský přednášel a druhý, totiž Jiří ze Kře odpověď dával.“

Vyslanci, kteří vypravili se z Hradce do Prahy, aby tu u konsistoře podoboji žádali za kazatele a mistra školního, dodali též Slavatovi list, kde sděleno s ním bylo, že direktoři kostela sv. Trojice podobojím přiřkli, než že vrchnosti své obejíti nechtí, a tudíž ji prosí, aby milost tu jim potvrdila. Slavata odvětil, že věc jest velmi důležita, a že mínění své projeví teprve až do Hradce přijde. Za kazatele poukázáni byli vyslancům Hradeckým konsistoří podoboji Krištof Steidlmayer Purchacius a za mistra školního Matěj Mrazius Hostomicenus. Do Hradce přišli 11. května roku 1619. v průvodu četného k n ě ž s t v a p o d o b o j í a u velké slávě byli děkanem Kamenickým Václavem Cicmaniusem a Radounským kazatelem do kostela sv. Trojice uvedeni a v kázání odporučeni.

Hradečtí podoboji obsadili si i radu konšelskou svými osobami a snili o vlastnictví statků panských a jesuitských a o po-

výšení do stavu městského. Než po bitvě Bělohorské velitel posádky stavovské Kristian Hübner zradil Hradec a krásné sny Hradeckých podobojích navždy se rozprchly. Jesuité již 17. prosince r. 1620. vrátili se do Hradce a 26. dubna následujícího roku dali vysvětiti kostel sv. Trojice, jakoby byl býval bohoslužbou luteranskou poskvrněn. Hlavní účastníci vzpoury byli jati a odsouzeni ku ztrátě svého majetku a do vězení. Privilegia městu odňata a vrácena teprve r. 1626., když téměř všickni obyvatelé Hradečtí stali se katolíky.

Znovu vysvěcen byl kostel sv. Trojice 5. září Pražským biskupem hrab. z Harrachu. Při tom obec zavázala se, že z odkazů 200 kop Miš. na jisté úroky uloží, poněvadž kostel žádného jmění neměl, a z úroků těch farní duchovenstvo sloužiti bude každoročně osm mší. —

Vížku na kostele sv. Trojice vystavěl nákladem svým r. 1645. Jiří Straka z Erenšteinu, choť pak jeho Zuzanna, roz. Pirchanova, dala r. 1649. presbyterium a r. 1651.

kostel vyzdobiti. Při opravě kostela r. 1652. byla vížka na kostele stržena a u vchodu nová věž postavena, do níž pověšeny jsou dva zvony. R. 1757. byl kostel sv. Trojice opraven a vyklenut.

Nejzajímavějšími z celého kostela sv. Trojice jsou dva románské točité sloupy, jež podpírají kruchtu. Sloupy ty pocházejí z konce 12. nebo z počátku 13. stol. jsou tudíž skoro o tři sta let starší nežli stavba kostela. Přeneseny sem byly nejspíše ze zámku. Jednak totiž v téže době, kdy stavěl se kostel sv. Trojice, stavělo se mnoho i přestavovalo na třetím nádvoří zámeckém a při té příležitosti odstraněny byly někde z nejstarší části zámku oba románské sloupy; jednak podobné sloupy točité zachovaly se dodnes v původní bráně hradní a jsou červeně natřeny jako sloupy v kostele Svatotrojickém. Na zdi kruchty visí dva obrazy „epitafia“ na jednom vymalováno jest nanebevstoupení Páně, na druhém poslední soud. Rámce jejich vyřezávany jsou ve slohu pozdně renaissančním. Obrazy věnovány byly

kostelu sv. Trojice Zuzanou Strakovou a Martinem Auftifferem a jeho manželkou Annou Žofii, rozenou Hozlaurovou 64).

Nynější hlavní oltář sv. Trojice postaven byl r. 1755. Ostatní dva oltáře zasvěceny jsou sv. Josefu a Panně Marii. Pod kostelem bylo několik hrobek, jež kryly četné náhrobní kameny; tak na příklad Melichara Hoffmanna (†1599.), Jiří Straky z Erenšteina (†1645.) a choti jeho Zuzanny Strakové a Šimona Čecha z Kosmačova (†1595.)

Při kostele sv. Trojice jest tak zvaná Pirchanská kaple. V ní pohřben jest Šimon Pirchan, soused Nežárecký (†1676.),

---

64) Nápisy na těchto epitafiích jsou tohoto znění: „Létha Páně 1649. pro budoucí paměť urozeného pana Jiříka Straky z Erušteina, měštěnína a spoluradního města tohoto, kterýž letha 1645. dne 9. April život svůj v pánu dokonal, jakožto nejmilejšího manžela svého a rodičův svých milých, jichžto těla v pánu tuto odpočívají a radostného z mrtvých vzkřísení očekávají. — Nákladem ctné a šlechetné matrony paní Zuzany Strakovy rozené Pirchanky epitaphium toto jest vyzdviženo Dokonaly životy své otec její pan Ambrož Pirchan letha 1627, dne 2. X bris věku svého 91 rok. Pani mateř i sestra Pirchanova l. 1632. dne 10 januari věku svého 89 leth. Paní sestra Kateřina Svobodova letha 1649 dne 9. Oktobru věku svého 52 letha Letha Páně 1651. ke cti a slávě nerozdílné Trojice svaté dal jest toto epitafium postaviti urozený pan Martin Auftiffer z Aillenberka spolu s manželkou svou urozenou paní Annou Zofií Auftiferovou rozenou Hozlaurovou z Hozlau na památku svých milých rodičů a své předešlé manželky Judity. které tutu v Pánu Bohu odpočívají a radostného, veselého z mrtvých vstání očekávají. Amen.

jeho rodina a některý člen rodu Čechů z Kozmačova. Po levé straně ve zdi zasazena jest náhrobní deska, jež dá se uzavříti dřevěnými a nápisem opatřenými dvířky. Desku tu zříditi dal r. 1620. zrádce Jindřichova Hradce Kristian Hübner, choti své Marii Žofii, rozené Wiehové. 65) V téže stěně na-

---

65) Nadpis na náhrobku zní:

Anno 1619. den 2 Mai morgens früh ist in Got lehliglich entschlafen die Edle und vielehrenihne, geutreiche Frau Maria Sophia, geborne von Wiehe des edlen und gestrengen Herrn Christian Hübner, Hauptmanns ehlich Gemahl, ihrs Alters im 25. Jhar, hat mit ihrem Herrn gezeuget 1 Tochter und 3 Söhne Gott vorleih ihr ein frotliche Aufferstehung und uns allen zum evigen Leben. Amen.

Nápis na dvířkách zní takto:

Der Weiland Edlen undt viel ehrenthugendtsamen Frauen Maria Sophia Hüebnerin, gebornen von Wiehe sehlgenn.

Frombkheit, Gottsfurchtigkeit
Anmüntigkeit zusamen
Weisheit, Holdtseligkeit
schöne gestalt darbei
Zucht, Tuegendt, Hofligkeit,
eheliche Liebe und Treue
dieser Zeit Wunderwerk
liegen allhie beisamen.

Ein Frau aus dem geschlecht
derer von Wiehe geehrt
Hauptman Hüebener vormahlet hat hier zue dieser Frist
in dieses grab gelegt was,
ahm Jhr sterblich ist,
bies ahn Tagk, da durch Flamme
alls soll werden vorczert.

Da der du bei dem Grab
vorüber watuest gehenn
dein Angen und dein Sehll
kehr zugleich anher

hoře nalézají se dva výklenky, v nichž za renaissančními mřížemi spatřujeme na zdi vymalovanou sv. Helenu a Krista před Pilátem. Největší ozdobou Pirchanské kaple jest křídlový renaissanční oltář s obrazem posledního soudu. Na oltáři a obou křídlech vyobrazen jest patrně Šimon Pirchan, jenž kapli i oltář dal postaviti, manželka jeho, sv. Šimon a Ondřej, čtyři evangelisté a osmero blahoslavenství. Vzadu na oltáři vymalován jest kněz s ministrantem a řada mužských v kroji 17. stol., klečících před oltářem sv. Trojice.

Jarošovskou ulicí vrátíme se na náměstí Novoměstské, kde povšimneme si pěkného arkýře při domě čís. 69.

Dann düe wierst in der Weldt
nichts sehen so schön ni mehr
dasz so werdt sey der Seell
und der Augen ansehenn.

Ganz tünckel ist die Sonn
Ehr kaum selbst nit bestehen,
waun man Ihnen das Lob dieser
Frauen vorstellt.

Und gegen ihnen zwai Ihr
schön und tuegendt hält,
ach, der wirts glauben
leicht der sie würt eins gesehen.

a střelnice. Sbor měšťanských střelců povstal v Hradci Jindřichově již před r. 1668., kdy znovu jej zřídil Ferdinand Vilém hrabě Slavata. Střelnice původně byla dřevěná a vedly z ní schody s místa, kde stály sochy sv. Jana a sv. Hipolyta. Když místo ono později zastaveno bylo domem č. 1., dostaly se obě sochy do průčelí jeho. R. 1801. střelnice shořela a r. 1808. znova byla zbudována. Poněvadž místnosti její pro mnohé nedostatky nevyhovovaly, vystavena byla r. 1823. nová budova, v níž jest hostinec a prostranný sál. V tomto sále hrál též Jos. Kajetan Tyl, když ze všech měst Českých nejprve do Hradce r. 1851. se svou společností zavítal. R. 1855. hrál tu podruhé a naposled, neboť následujícího roku zemřel. V sále střelnickém hraje se dodnes divadlo, mimo to pořádají se tu koncerty, taneční a jiné zábavy.

Z novoměstského náměstí k východu odbočuje Růžová ulice. V ní nalézá se znova sice přestavený dům č. 41., avšak ze starého domu zachovala se v přízemí po

levé straně vchodu dosud místnosť, pěkně goticky sklenuta, kterou lid nazýval „Pikhartskou kaplí“. Patrně tu někdy Čeští bratří, jimž hlavně katolici přezdívali pikhartů, konávali své pobožnosti. 66) Nedaleko stojí dům č. 39, rovněž s místností goticky sklenutou. Místnosť tato byla mnohem prostrannější, nežli pikhartská kaple a jest nyní přezděna. Od pilířů viděti lze jen hlavice, ostatek jich sledovati se dá do sklepa. Bývalať Růžová ulice prvotně velmi hluboká, později byla zasypána a tak staly se z přízemí domů sklepy. Poněvadž pověsť klade faru Německých rytířů do Růžové ulice, mohl farou touto nejspíše býti dům č. 39. 67) Tomu nasvědčuje i zajímavá okolnosť, že když r. 1866. dům onen koupil nynější majitel jeho JUDr. Václav

---

66) Schůzky Českým bratřím zapověděl v Hradci pan Jáchym Oldřich z Hradce r. 1596 v instrukci proti nim namířené, kde praví, že nikdo nemá pod uvarováním se pokuty 5 kop. gr. Čes. a vězení po 8 dnův a nocí súčastniti se schůzek, jaké mnozí v příbytcích svých za tou příčinou zařizovati ve zvyku měli' by neobyčejným a neřádným zpíváním a v knihách čítáním služby boží tupili a zavrhovali.

67) Dle pověsti byl prý farou Německých rytířů dům č. 41, avšak důvodnější jest, klásti ji do domu č. 39.

Giřikovský, říkalo se ještě jedné táflovaným stropem opatřené místnosti „v refektáři" a že pověsť dvůr Německých rytířů klade hned vedle do domu č. 38. Za domem č. 39. prostírá se též krásná, na způsob parku zřízená zahrada, v níž pan dr. Giřikovský pěstuje též nejrozmanitější druhy bříz a dubů.

V Růžové ulici jest kasárna praporu zemské obrany č. 45. Blízko této kasárny stojí villa dra. Frant. Studničky, universitního professora a vedle vcházíme do obecní zahrady. R. 1767. vystaven byl na prostoře, již zaujímá obecní zahrada, nový pivovar pravovarečníků Hradeckých, neboť starý téhož roku shořel. 68) Poslední tři pravovarečníci r. 1828. vzdali se svého práva sladovnického, pivovar r. 1848. rozbořen a ze stržených peněz vydlážděno náměstí a zjednány pušky pro národní gardu.

Z obecní zahrady přichází se na plovárnu p. Teinitzrovu. Vedle ní vy-

68) Nalézal se dříve tam, kde nyní dům č. 143—I.

bíhá do rybníka 69) zvaného Bajgaru, plovárna vojenská, zřízená r. 1873. Nad vojenskou plovárnou ze zeleně stromů vyhlédají villy universitních professorů MDra. Jana Boh. Eiselta a E. Maixnera.

Rybník Hradecký prostírá se na ploše 49 hektarů. Zvláštností jeho jest, že nemá hrází. V pozadí svém zarostlý jest rákosím, sítím, lekníny a jinými vodními rostlinami. Nemálo k okrase jeho přispívá navezený ostrůvek. Vodou napájí jej potok, zvaný „Řekou".

Rybnické předměstí

Z náměstí přichází se ulicí Havlíčkovou na předměstí Rybnické. Před mostem vystaven jest na pilotách dům č. 2., jehož majitelka paní Berta Slavíková, choť advokáta, chová cennou sbírku starožitností. Most přes rybník dal vystavěti Prokop hrabě Černín r. 1760., pak r. 1830. znova a mno-

69) Nyní užívané pojmenování „Bajgar", utvořené z německého slova „Weiher", nevyskytuje se nikde v starší době a povstalo teprve, když Hradec Jindřichův počal se poněmčovati.

hem širši Jan Rudolf hr. Černín. 70) Dříve vedl přes rybník most zdvihací. Krásně pracovaný kříž na mostě se znakem Bayerovským dal Dačickým sochařem Strahovským zhotoviti Hradecký poštmistr Ondřej Jos. Bayer, od něhož pochází i socha sv. Trojice na náměstí.

Za mostem upoutává k sobě pozornosť dům č. 131. s gotickým portálem a otevřenými pilíři. Dům ten býval **kostelem** sv. **Alžběty** R. 1399. 23. června Oldřich a Jan mladší z Hradce založili za mostem rybnickým špitál po chudé s kaplí zasvěcenou Navštívení Panny Marie, sv. Marii Egyptské a sv. Antonínu. Špitál nadala obec Hradecká roku 1405. Dolním Skrýchovem. — Po založení špitálu bylo v něm 6 až 8 chudých, r. 1559. 13 mužův a 8 žen zaopatřeno. Jáchym z Hradce r. 1564. zrušil tento špitál, založiv nový v klášteře minoritském.

---

70) Na zdích mosteckých zasazeny jsou dvě desky s latinskými nápisy. Na jedné čte se: 1760. Illustriss. D. Comes Procop Adalb. Tschernin de et in Chudenic;" — a na druhé straně: „Illustrissimus ac Excellentissimus D. D. Joannes Rudolfus Comes Czernin de et a Chudenic, &c. Pontem hunc a patre Procop. MDCCLX. exstructum viae publicae gratia destrui et denuo ampliorem fieri fecit MDCCCXXX."

V neznámé době byla kaple i se špitálem v kostel sv. Alžběty přeměněna. Při dobývání Hradce hrabětem z Dampieru roku 1618. byl vypálen a r. 1773. vyhořel podruhé. R. 1793. byl kostel sv. Alžběty zrušen, stal se soukromým majetkem a r. 1828. vystaveny v něm byty a kovárna.

U kostela sv. Alžběty sbíhají se Svatováclavská a Vídeňská ulice. Téměř na konci Vídeňské ulice stojí domek č. 18. nazývaný dosud špitálkem. V něm ošetřováni bývali nemocní špitálníci, a jiní jmenovitě malomocní lidé. Odtud také Vídenská ulice jmenovala se Málomocnou ulicí.

Svatováclavskou ulicí přijdeme ku **kostelu sv. Václava** s úhlednou vížkou r. 1878. opravenou a hodinami opatřenou. Kolem prostírá se nevelký hřbitov, který r. 1576. Pražským arcibiskupem Brusem z Mohelnice byl posvěcen. Na zdi hřbitovní blíže vchodu zasazena jest mramorová deska náhrobní ze 16. století, podobnou jí vidíme i na zdi kostelní. Na západní straně při-

stavena jest ku kostelu otevřená kaple Raimanská. Kdy byl kostel sv. Václava založen s určitosti stanoviti nelze. Již r. 1399. činí se zmínka o kapli sv. Václava. Zbytek z ní asi jest zachované gotické presbyterium kostela. Ve stěně presbyteria po pravé straně jsou dva vysoké výklenky, jaké jen v nejstarších gotických svatyních se nalézají, a z oken zvláště dvě zajímají kružbou svou, jež znázorňují pětilistou růži.

R. 1457. se svolením Zděnka ze Sternberka a Arnošta Leskovce poručníků nezletilého Jindřicha a Heřmana z Hradce uvedl purkrabě Prokop z Vojslovic do Hradce Jindřichova františkány a ku službám božím ustanovil jim kostel sv. Václava. Bydliště své dle pověsti měli na blízku v domě č. 67. Kostel sv. Václava opustili františkáni již r. 1478., kdy jim Jindřich z Hradce vystavěti dal kostel a klášter na Novém městě. Vypálen a zpuštošen byl kostel sv. Václava vojskem hr. z Dampieru r. 1618., jenž pomstil se na Rybnickém předměstí za to, že se mu nepodařilo dobytí města. Z Hradce od-

táhl k Nové Bystřici, odkud psal hradeckým omlouvaje počínání svého vojska na předměstí Rybnickém. Purkmistr a rada Hradecká hned mu odpověděli listem, kde mimo jiné praví, že nemohou nikterak věřiti, jakoby z poručení císaře Ferdinanda II. se mohlo díti takové domův a příbytkův jejich pálení, dveří vyrážení, všelikého dobytka preč odháněni, sousedův a spoluměšťanův jejich mordování, kostelův vybíjení a zvláště kostela sv. Václava, dědice a patrona království českého, kalichův i jiných okras kostelních i věcí posvatných odnášení, starožitných listův, nadání duchovenství v sobě obsahujících, ano i odpustkův papežských na drobné kusy potrhání, oltářův zloupení, obrazův svatých a světic potřiskání a rozsekání. I musil kostel sv. Václava býti důkladně opraven, zvláště klenba lodi nahražena nebyla více gotickým, nýbrž obvyklým v 17. století klenutím.

Stěny kostela ozdobeny bývaly freskami. Když r. 1878. vnitřek kostela se bílil, spadla obilka ve výšce dvou metrů mezi

prvním pilířem a oltářem sv. Ludmily a na stěně objevila se polovice těla sv. Jiří, konč a dole draka, kdežto ostatek malby zakrýval pilíř, nejspíše při opravě kostela r. 1618. přistaveny. Objevená část obrazu i se znakem Kekulů ze Stradonic byla však opět zabílena. Mimo to ještě jiná malba vynikala dosti jasně pod mokrým vápnem nedaleko kruchty.

Hlavní oltář postaviti dal r. 1647. hejtman zámecký Jiří Müller z Rottenburku. Nynější oltář byl řezbářem Hradeckým M. Neubaurem r. 1866. zhotoven. Postranní oltáře zasvěceny jsou sv. Josefu a sv. Ludmile.

Ve zdi kostelní blíže oltáře sv. Josefa nalézá se výklenek, do něhož zapuštěna jest pěkně pracovaná deska náhrobní. Do kamenné plotny zasazeno jest pět mramorových desek, na nichž dílem vyryty, dílem vytesány jsou: měšťanský znak Kodrabovský, náhrobní nápis, věnovaný Janu star. Kodrabovi (†1586), Kristus na kříži, pod nímž klečí příbuzenstvo zesnulého, po pravé straně muži,

po levé ženy a citáty z Ezechiele, Isaiáše a Joba. Podobně provedena jest náhrobní deska ve výklenku u oltáře sv. Ludmily. Na třech v ní zasazených mramorových deskách vidíme znak Kodrabovský, náhrobní nápis, věnovaný Dorotě Kodrabové (†1583.) a dvěma jejím dítkám, a vytesanou podobu její i obou dítek. 71) Po levé straně této desky ve výklenku naznačeno jest gotickými písmeny jméno „Ježíš“, jež napodobeno bylo dle původního nápisu, který nalézal se na stěně po pravé straně výklenku a byl zabílen. Napsal prý jej znamenitý svého času kazatel, františkán Jan Kapistran, když meškaje v Hradci u pana Oldřicha V. z Hradce kázal též v kostele sv. Václava. 72)

---

71) Nápisy na obou deskách náhrobních doslovně zní takto: „Létha Páně 1586. měsíce ledna pán buoh všemohoucí prostředkem smrti s tohoto světa pojíti ráčil Jana staršího Kodraby někdy souseda zde v Hradci, kterýžto pán buoh jemu i nám vzkříšení veselého popřáti rač Amen. Dal J (an) M (ladší) K. (odraba) udělati“. „Létha Páně 1585. dne 21. měsíce března umřela jest poctivá paní Dorota, matka slovutného Jana Kodraby mladšího, tuto jest pochována se dvěma dítkami, jejichž jména Petr a Alžběta, pán buoh rač jejím dušem milostiv bejti. A na památku jich dal jest ten kámen vytesati (Jan mladší Kodraba).

72) Dosti možná, že Kapistran přiměl Oldřicha z Hradce, aby řád františkánský, k němuž sám náležel, uvedl do Hradce Jindřichova Smrt nepochybně Oldřichova překazila, že tak učiniti nemohl, a že vůli jeho vyplnili teprve poručníci jeho dítek.

Podlahu kostela pokrývá několik většinou zaslých náhrobních kamenů. Čísti lze zřetelně toliko náhrobní kamen zakladatele hlavního oltáře Jiříka Müllera z Rotenburku a proboštа Hradeckého Šimona Ant. Jandery. V sakristii jsou též dva náhrobní kameny s německými nápisy a renaissanční skříň na kostelní věci.

Za kostelem sv. Václava osamocen stojí malý domek (č. 79.), kde říká se „Na piketě". Když r. 1618. hrabě z Dampieru zmocnil se Nové Bystřice, vyzval Hradecké, aby se vzdali. Tito vymlouvali se, že pro posádku stavovskou nemohou; leč hejtman zámecký vzkázal hraběti z Dampieru, že posádka stavovská jest slaba, předměstí obyčejně nestřežená a že v určitý den stráž v zámku opije, tajnou brankou do zámku jej s vojskem pustí, odkud snadno města se zmocní. V ustanovený den 14. srpna dal se hr. z Dampieru na pochod ku Hradci avšak stráž „Na piketě" zpozorovavši vojsko jeho vypálila z ručnice a tím posádku městskou na nepřítele upozornila. Hrabě z Dampieru

pokusil se sice o dobytí města, leč bylo vojsku jeho, jak současná paměť vypravuje, se zdí a z domů tak silně do oči prášeno, že s nepořízenou musil odtáhnouti, vydrancovav dříve a vypáliv Rybnické předměstí.

Na konci Svatováclavské ulice náležel měšťanu Hradeckému Bernegerovi dvůr č. 73 který koupila obec a r. 1794. opět prodala. R. 1824. byl dvůr tento aerarem zakoupen a upravena z něho vojenská vychovatelna. Do níž roku následujícího uvedeni chovanci řadového pluku hraběte Salinse č. 54. Později zřízena byla z vychovatelny vojenská nemocnice, pak kasárna depotu 2. dragounského pluku a nyní nalezá se tu opět vojenská nemocnice.

Za kostelem sv. Václava táhne se k řece Nežárce se skláněje, výšina zvaná „Pejčochem“. Tam kde dnes stojí prachárna říká se „Na šibeničním vrchu“, patrně stávala tu kdysi šibenice. Na výběžku Pejčochu měli již od dávných dob židé svůj hřbitov, který s povolením Prokopa hrab. Černína teprve r. 1773. zdí byl ohražen a do-

mek pro hrobníka na něm vystaven. Svahy kolem židovského hřbitova byly r. 1847. vysázeny lesem.

Pod Pejčochem a dílem po jeho stráni, roztroušeno jest několik domků. Tato část města povstala v 16 stol. 73) a nazývá se „Pod vrchy“. Bývaly tu hlavně brusnice nožířů, platnéřů, jehlařů a j. Na domku č. 133. zasazena jest železná deska s nápisem: „R. 1761. na své cestě k Vídni zde v domě punčocháře Lukše požil krajáček čerstvého mléka císař Josef II. 74)

Cestou, již Pod vrchy, podél Nežárky dal okrašlovací spolek „Vesna“ upraviti, vracejíce se do města, přijdeme k Devítskému mlýnu, vlastně mlýnu o devíti složeních. Devítský mlýn vystaven byl Jáchymem z Hradce, jak na portálu vytesaná pětilistá růže jeho, a pětilistá růže choti

73) V listě svém datovaném 10. května, bez léta, avšak nejspíše r. 1556., Anna z Rožmitálu píše synu svému Jáchymovi z Hradce: „Již skuoro k samému Lištnýmu dvoru stavějí, před bohem jest škoda toho místa, že jste sobě tak ničemně je roztrhnouti ráčili a ještě jich množství na vás čeká, že sobě tu chtějí místa prositi.“

74) Že císař Josef II. Hradec Jindřichův navštívil a Pod vrchy v domku punčocháře Lukše zastavil, zakládá se toliko na pověsti a není pro to nejmenšího dokladu v pamětech ani archivu zámeckého ani městského

jeho Anny z Rožmberka dokazuji. Avšak nepochybně již dříve a snad hned po zbudování zámku založen tu byl mlýn. Poukazovalo by k tomu, že Devítský mlýn nazývá se též Roseckým mlýnem a část řeky odtud nazývala se Roseckou řekou. Oba názvy jsou upomínkou na 12. stol., kdy krajina kde tu rozkládá se dnes Hradec Jindřichův, byla ještě lesem porostlá a na místě vykácených stromů, jinak na pasece založen zámek, mlýn a ostatni domy. R. 1872. přeměněn byl Devítský mlýn v amerikánský. V průčelí zasazená jest mramorová deska s tímto nápisem: „Zde narodil se dne 16. února 1811. dr. Josef Procházka, buditel národního vědomí Jindř. Hradce a spisovatel český.“

Rybnické předměstí a zajisté i ostatní předměstí Hradecká bývalo také opevněno, ale daleko slaběji nežli město. Proto zmocnil se snadno ohrady a bran předměstí Rybnického r. 1618. hrabě z Dampieru s císařským vojskem a r. 1648. hrabě Nostic s 300 jezdci.

Nežárecké předměstí.

Školní ulici, Balbinovým náměstím přijdeme ku bráně Nežárecké, před níž přes řeku vedl místo nynějšího mostu zdvihací most. Na levé straně před mostem odbočuje ulice nazvaná „Pod hradem.“ Nad ní na skále ční čtverhranná bašta zámecká. Za mostem na téze straně zajdeme do ulice zvané „Mezi novým stavením“, jindy též Červeným předměstím. Ulice tato stoupá do výše až na skály pnoucí se nad řekou Nežárkou. Odtud jeví se zrakům našim zámek Hradecký v největší jeho rozsáhlosti.

Při východu z ulice „Mezi novým stavenin“ stojí dům č. 40. a při něm velmi vkusně upravená zahrada Landfrasova. Založena byla Jos. Landfrasem r. 1811.

Z Landfrasovy zahrady vrátíme se opět do ulice Mezi novým stavenim a úzkou cestou mezi rolemi dostaneme se odtud až k zahradě, jíž zvláštního, poněkud pochmurného rázu dodávají staleté lípy a jež při-

léhá ku stavení zvanému obecně „Vajbertrucem“. Stavení to náleželo jesuitům. Již Adam II., z Hradce v zakládací listině kolleje Hradecké 1594. slíbil jim, že místo na předměstí a zahradu ku šlechetnému a dle zvyku tovaryšstva od namáhání ducha obvyklému zotavení přichystá. Avšak jesuité dočkali se obého teprve r. 1626. Ve Vajbertruce zřízen byl asi teprve v 17. století hostinec a sál. Někdy nazývan býval také Belvederem. 75) Když řád jesuitský byl r. 1773. zrušen, stal se Vajbertruc, byv prodán, majetkem soukromým.

Od Vajbertrucu podíváme se ku křížku vztýčenému nedaleko odtud nad hlubokou cestou, jež vybíhá z předměstí Nežáreckého. Od křížku tohoto rozevírá se nejpěknější vy-

---

75) Na průčelí domů byl kdysi tento nápis: „Der Trotzt macht den Weibern keine Ehre, — darum heisst dieser Ort „Belvedere“. Pojmenování někdejší „villy“ jesuitské Vajbertrucem vykládá pověst takto: Při jedné taneční zábavě ve Vajbertrucu přítomna byla také jedna švarná ženuška, kterou rádi do kola vodili nejen svobodní nýbrž i ženati. Muž její byl stále více žárlivým, až vyzval ženušku. aby šla domu. — Ona však mu vzdorovala, nešla a bavila se ještě živěji. Za nějakou dobu opět ji vyzval k návratu domu, pochodil jako prve i odešel dolů mezi myslivce; kteří vesele zpívali. Najednou přikvapil do taneční síně, jakýsi myslivec, kdež, mrštiv stranou nejmilejším tanečníkem oné ženy, sám ji uchopil a s ní rychle několi-krát do kola zatančiv oknem ven vyskočil.

hlídka na Hradec Jindřichův76) Na blízku při cestě konaly se popravy mečem. Místo ono dosud značí kamenný sloup nazývaný „Palici“, na němž meč jest vytesán. V novější době z něho udělána boží muka.

Sejdouce od křížku až ku dvoru č. 91., dáme se cestou podél něho se vinoucí ku kostelu sv. Jakuba. Na výšině, kde nyní stojí, vystavena byla kdysi nepochybně pozorovací tvrz, jak tomu nasvědčovala ještě r. 1858. zachovaná a několik sáhů dlouhá základní zeď. Později na místě sešlé tvrze postavili poutníci kostelíček sv. Jakuba. R. 1605. dala Marie Maxmiliana z Hohenzollernu vystavěti nový kostel. V kostele tomto nedaleko vchodu po levé straně byly padací dvířka, jimiž vcházelo se do podzemní chodbě podobné prostory. Dodnes zachovala se pověst, že z kostela sv. Jakuba jde podzemní chodba pod řekou do zámku a že křižová cesta její směr naznačuje. Balbín vypravuje, že do této chodby odvážil se s několika svými žáky jesuitské kol-

76 Náš na začátku připojený pohled.

leje. Svítíce si pochodněmi, šli hezky daleko až narazili na příčnou z kamení narovnanou zeď. Několik vyňatých z ní kamenů, sřítilo se do hloubky a prudké zavanutí větru shasilo všecky pochodně. Žáci chtěli sice i ostatní kameny sházeti, avšak Balbín snad pověrečným strachem rozechvěn, nedovolil jim toho a vyšel z chodby.

R. 1793. byl kostel sv. Jakuba zrušen a zvon z něho, ulitý r. 1605., dán do vesnice Horní Pěné. V letech čtyřicátých užívalo se kostela toho za skladiště prachu. Místo kde stál kostel sv. Jakuba, líbilo se nemálo Eug. hrab. Černínovi i rozhodl se, že vystaví tu nový kostel a hrobku pro svou rodinu.

Hradecký stavitel Jan Kocáb dle plánu architekta Bedřicha Stache přivedl r. 1859. stavbu ku konci a následujícího roku byl kostel sv. Jakuba s hrobkou Janem Valerianen Jirsíkem, biskupem Budějovickým, posvěcen. V hrobce odpočívají: Marie Terezie rozená hrab. ze Schönbornu-Heussensteinu, choť Jana Rud. Černína (†1838.), Jan Rudolf hr. Černín (†1845.), dítky jeho

Gabriela a Terezie (†1787.), Karolina, dcera Eugena hr. Černína (1852.), Marie Josefa, roz. kněžna Orsinova-Rosenbergova, choť Eug. hr. Černína (†1866.), Eug. hr. Černín (†1868.), syn jeho Eugen hr. Černín (†1873.) a Karolina roz. hrab. Schafgotschova, choť Jaromíra hr. Černína (†1876.)

Na vyšině Svatojakubské sveden byl r. 1741. prudký, dvě hodiny trvající boj mezi vojskem Bavorským a Rakouskými husary. Poněvadž Bavoři byli silnější musili husaři ustoupiti, při čemž jeden padl nepřátelskou koulí. Ostatní postavili se za předměstí Rybnické, kdežto Bavoři obsadili město. Tu však přitáhl ku Hradci generál Nadasdy s 300 Chorvaty, města dobyl, do zámku uteklé Bavory ku vzdání přiměl a do zajetí odvedl. —

Křížovou cestu k sv. Jakubu dali postaviti někteří Hradečtí měšťané 77) a Lev X. r. 1518. obdařil ji odpustky. Znova zříditi dala křížovou cestu k sv. Jakubu Marie Ma-

---

77) Výslovně uvádějí se: Matouš Mouhal Kašpar Slavonický, Ondřei Počátecky a Kašpar Hynold.

ximiliana z Hohenzollernu r. 1605. R. 1693. byla opravena z pozůstalosti Anny Beerové, r. 1695. pak posvěcena proboštem Altanem Jeronymem Pozzim, jak dovídáme se z nápisů vyrytých na první a poslední statui. Jednu ze statui znova postaviti dal Jar. hr. Černín a choť jeho Karolina, rozená hrab. Schafgotschova i jsou na ní znaky jejich vytesány.

Procházky v okolí.

Rudolfov. V přívětivém údolí blízko města vystavěl Eug. hr. Černín dle plánu architekta Zítka letní restauraci a na památku syna svého Rudolfa (†1873.) který rád v Hradci meškával, nazval ji Rudolfovem Údolím Rudolfovským vine se řeka Nežárka, vede alej kaštanů a líp a stráně jeho dílem kryjou pole, dílem zahalují větve mladého lesa. Stromovím vysázeno bylo údolí Rudolfovské v r. 1830. a 1832. Za restaurací jest Lištný dvůr naležející k velkostatku Jindřicho-Hradeckému. Kde jest nyní sklep, bývala železná puchérna. Za dvorem Lištným prostírají se Wachtlovy sady založené r. 1848. 78) V jehličnatém po většině lese upraveny jsou pro procházky stezky a na nich rozestaveny kamenná sedátka.

Nová hospoda a obora. Druhá letní restaurace za městem, Nová hospoda leží v údolí na břehu rybníka a na blízko obory. V zahradě poskytují příjemného chladu vysoké košaté stromy. Do obory chodí se mimo Nový dvůr, jmenovaný po vůli Oldřicha II. z Hradce, který r. 1297. daroval jej templářům do Hradce povolaným. 79) Sýpka při Novém

78) Wachtlovými byly sady nazvány v upomínku na hraběcího lesního radu Jiří Wachtla (†1884.), který o okrášlení okolí Hradeckého stromovím známé zásluhy sobě získal

79) Templáři povstali ve Francii r. 1118. R. 1312. papežem Klimentem V. byl řád jejich zrušen.

dvoře vystavena byla r. 1686. V oboře střídá se les jehličnatý a listnatý s rybníčky a lučinami, mezi nimiž probíhají četné pěšiny. Obora jest obecenstvu přístupna, nikoli sousedící s ní bažantnice.

Ku procházkám upraven jest také **hájek** za mlýnem Svobodovým. Jinou kratší procházku podniknouti lze na lesem zarostlý kopec, zvaný **„Federpušem“**, jenž leží mezi Hradcem a Horní Pěnou a odkud krásný jest pohled na město, okolní krajinu a na dlouhý pruh Šumavy. Ještě však rozkošnější vyhlídka rozevírá se s **Čertova kamene**, skalnatého a lesnatého vrchu nad vesnicí Lodhéřovem (Riegerschlag), kam dojde se pěšky z Hradce asi za pět čtvrti hodiny.

Jindřiš (Heinrichschlag) vesnice založená německými osadníky v 13. stol. Za Jindřišem táhne se příjemné, a na krásy romantické nikoli chudé skalnaté údolí. Nedaleko vesnice Blažejova (Blauenschlag) stával nad údolím Jindřišským Vítkův Hrádek (Vitenhaeusl), od něhož základy dosud jsou patrny. Pověst vypravuje, že jeden pán ze Hradce jménem Vítek vstoupil prý do řádu německých rytířů a jim Hrad svůj u Blažejova i se vším příslušenstvím daroval, které dodnes nazývá se křižovničím statkem (Kreuzgut). Vítek tento byl nepochybně synem Oldřicha I. z Hradce.

Opravy tiskové:

Str. 6. řádek 5. má státi „1278“.
„ 21. „ 12. má býti 8 a)
„ 22. „ 9. „ „ 8 b)
„ 31. „ 11. „ „ 1499.
„ 39. „ 11. „ „ 1618.

Poslední řádka na str. 105té a prvá na str. 106. má takto zníti: pochází i vchod do kostela, jehož klenutí spočívá na 4 sloupech, čte se totiž na něm. . . . .

Str. 110. řádka 7. místo Jar. = hrab.

Značky:

I. Zámek.
II. Pivovar.
III. Mlýn.
IV. Gymnasium.
V. Staré kasárny.
VI. Probošský kostel.
VII. Probošství.
VIII. Měšťanská dívčí škola a museum.
IX. Nemocnice.
X. Synagoga.
XI. Socha sv. Trojice.
XII. Hejtmanství (stará radnice)
XIII. Dům č. 86 a 87.
XIV. Dům č. 83.
XV. Obecná dívčí škola.
XVI. Radnice.
XVII. Dům č. 138 a 139.
XVIII. Dům č. 158 a 159.
XIX. Kostel a chudobinec u [illegible]
XX. Měšťanská a obecná škola chlapecká.
XXI. Střelnice.
XXII. Městské hradby a bašty.
XXIII. Domy č. 39 a 41.
XXIV. Kasárny zemské obrany.
XXV. Plavárny.
XXVI. Kostel a hřbitov sv. Trojice.
XXVII. Klášter.
XXVIII. Klášteříček.
XXIX. Nové kasárny.
XXX. Obecní dvůr.
XXXI. Bývalý kostel sv. Alžběty.
XXXII. Špitálek.
XXXIII. Kostel a hřbitov svat. Václava.
XXXIV. Devítský mlýn.
XXXV. Zahrada Landfrasova.
XXXVI. Vajbtruc.
XXXVII. Piketa.

Plán města.

I. První čtvrť (Město). II. Druhá čtvrť (Nové město). III. Třetí čtvrť (Václavské předměstí). IV. Čtvrtá čtvrť (Nežárecké předměstí).

Mapka
okresu
Jindř. Hradeckého.
Sestavil učitel, Fr. Linder.
Vysvětlení znamení:
Okres Kamenický
Kraj Táborský
Okres Počátecký
Okres Telčský
Okres Jihlavský
Okres Dačický
Okres Novobystřický
Rakousy.
Okres Třeboňský
Okres Lomnický
Okres Veselský
Okres
Okres
Okres
Nežárka
Dobrá
JINDŘ. HRADEC
Počátky
Strmilov
Kunžak
Stráž
Jarošov
Lodhéřov
Nový Etink
Deštná
Ryl V. Kružina

Tisk A. Landfrasa Syna.

JINDŘICHŮV HRADEC.

Dle fotografie B. V. Lišky.